

Informovanost žáků II. stupně základních škol na Vsetínsku o problematice šikany

Kateřina Chrástecká

Bakalářská práce
2018



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina Chrástecká**

Osobní číslo: **H150278**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Informovanost žáků II. stupně základních škol na Vsetínsku
o problematice šikany**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti šikany, rizikového chování a staršího školního věku.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BENDL, Stanislav. Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-08-9.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

KOLÁŘ, Michal. Bolest šikanování. Vyd. 2. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3.

VÁGNEROVÁ, Kateřina a Markéta BAJEROVÁ. Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7.

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie I: dětství a dospívání. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eva Šalenová

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

22. listopadu 2017

Termín odevzdání bakalářské práce:

27. dubna 2018

Ve Zlíně dne 22. listopadu 2017



doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka



Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

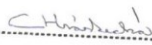
Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 27. 7. 2018


.....

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

²⁾ Vysoká škola nerýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být i též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracovních vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídá k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá informovaností žáků II. stupně základních škol na Vsetínsku o problematice šikany. V teoretické části blíže charakterizuje starší školní věk, vymezuje účastníky šikany, druhy a projevy, vývojová stádia, kyberšikanu, či následky šikany, které mnohdy mohou být velmi nebezpečné. Dále se podrobně zaměřuje na prevenci šikany. Hlavním cílem praktické části je zjistit výskyt šikany a informovanost o ní u žáků II. stupně základních škol. Pro tyto účely byl zvolen kvantitativní výzkum formou dotazníkového šetření.

Klíčová slova: šikana, agresor, oběť, informovanost, starší školní věk, prevence.

ABSTRACT

This Bachelor thesis is dealing with the awareness of students of the second grade Elementary schools in Vsetín about the problematics of bullying. In the theoretical part it characterizes older school age, defines participators of bullying, types and manifestations, developmental stages, cyberbullying, or the consequences of bullying, which can often be very dangerous. Next, it focuses on the prevention of bullying. The main objective of the practical part is to find out what is the presence of bullying of students of the second grade Elementary schools and if the students are well-educated on this topic. For these purposes the quantitative research was chosen in the form of a survey.

Keywords: bullying, aggressor, victim, awareness, older school age, prevention.

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Mgr. Evě Šalenové za odborné vedení, poskytnuté rady a připomínky při zpracování bakalářské práce.

Dále děkuji své rodině a blízkým za podporu a trpělivost po celou dobu mého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 VÝVOJ OSOBNOSTI.....	12
1.1 VÝVOJOVÉ ETAPY OSOBNOSTI.....	12
1.2 STARŠÍ ŠKOLNÍ VĚK.....	13
1.2.1 Tělesný vývoj.....	13
1.2.2 Kognitivní vývoj.....	14
1.2.3 Emoční vývoj a socializace.....	15
2 ŠIKANÁ V PROSTŘEDÍ ZÁKLADNÍ ŠKOLY.....	16
2.1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	16
2.2 AKTÉŘI ŠIKANY.....	17
2.3 DRUHY A PROJEVY ŠIKANY.....	19
2.4 VÝVOJOVÁ STADIA ŠIKANY.....	21
2.5 VAROVNÉ SIGNÁLY.....	23
2.6 KYBERŠIKANÁ.....	25
2.7 NÁSLEDKY ŠIKANY.....	26
2.7.1 Následky pro oběť.....	27
3 PREVENCE ŠIKANY.....	30
3.1 SCHÉMA PREVENCE ŠKOLNÍCH ŠIKAN.....	31
3.2 PRVNÍ POMOC PŘI ŠIKANOVÁNÍ.....	32
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	34
4 VÝZKUMNÁ ČÁST.....	35
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM.....	35
4.2 CÍLE VÝZKUMU.....	35
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	36
4.4 METODA SBĚRU DAT.....	36
4.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	36
4.6 PILOTNÍ OVĚŘENÍ DOTAZNÍKU.....	37
5 ANALÝZA DAT.....	38

5.1	MÍRA INFORMOVANOSTI.....	38
5.2	OSOBNÍ ZKUŠENOST SE ŠIKANOU.....	44
5.3	AKTIVNÍ PODÍLENÍ NA ŠIKANĚ.....	46
5.4	ŠKOLA A INFORMOVANOST.....	47
5.5	CHOVÁNÍ ŽÁKŮ A VYHLEDÁNÍ POMOCI.....	48
5.6	VÝSKYT ŠIKANY V OKOLÍ ŽÁKŮ.....	50
6	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ A DISKUZE.....	52
6.1	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	54
	ZÁVĚR.....	55
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	56
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	58
	SEZNAM GRAFŮ.....	59
	SEZNAM TABULEK.....	60
	SEZNAM PŘÍLOH.....	61

ÚVOD

Pojem šikana v každém z nás dozajista dokáže rozproudit mnoho pocitů a myšlenek. Ať už se jedná o fyzické násilí, nebo „pouhé“ posměšky či pošťuchování, má však v konečném důsledku jen jediný cíl – vyvolat strach. S tímto závažným problémem se nevědomky setkáváme každý den a je diskutabilní, co se za šikanu nepovažuje a co s ní naopak hraničí. Rozvoj společnosti má bezpochyby největší vliv na děti a dospívající, a proto jsme se rozhodli zvolit téma, které považujeme za přínosné. V naší práci chceme podrobněji proniknout do problematiky šikanování a zaměřit se na její informovanost a výskyt ve školách.

Bavíme-li se o výskytu šikany ve školním prostředí, je správný přístup učitelů k problematickým jedincům klíčem úspěšného vyřešení. Dobře informovaný kantor může snaze zabránit, aby bylo někomu ze žáků jak fyzicky, tak psychicky ubližováno. Proto by měl být celý učitelský sbor v tomto směru neustále ve střehu, jelikož oběť, která se cítí ohrožena, ve většině případů sama nepřijde a neoznámí, že jí někdo ubližuje. Je tedy velice důležité, aby učitel i během výuky a přestávek neustále pozoroval chování jednotlivců.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V teoretické části práce na začátku zmíníme jednotlivé vývojové etapy osobnosti a podrobněji se zaměříme na starší školní věk. Následně se budeme věnovat vymezením základních pojmů, popíšeme si aktéry šikany, druhy a projevy šikany, vývojová stádia šikany a varovné signály, které jsou pro její rozpoznání podstatné, zmíníme také kyberšikanu, která s běžnou šikanou souvisí. V neposlední řadě se zaměříme na následky šikany a také na prevenci, které bychom měli věnovat zvýšenou pozornost.

Praktická část je zaměřena na kvantitativní výzkum formou dotazníkového šetření. Hlavním cílem praktické části je zjistit, výskyt šikany a informovanost o ní u žáků II. stupně základních škol. Konkrétně se v našem výzkumu zaměříme na žáky osmých a devátých tříd, jelikož se domníváme, že dospívající studenti jsou v tomto věku lépe schopni pochopit danou problematiku. Na druhou stranu jsou však daleko jednodušeji ovlivnitelní, protože mnohdy začínají chápat a stavět se k problémům jako osoby z jejich blízkosti – dospělí. Pro agresory pak tedy není problém začít napodobovat násilné chování dané osoby, jelikož jim takovéto chování přijde normální.

Můžeme však říct, že v dnešní moderní době díky neustálému vývoji technologií přerůstá běžná šikana v takzvanou „kyberšikanu“ (online terror), která se díky přístupu mládeže k

sociálním sítím, a internetu jako takovému, rozšiřuje snad mnohem rychleji než běžná šikana.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝVOJ OSOBNOSTI

V naší bakalářské práci se zaměřujeme na informovanost o problematice šikany u žáků II. stupně základních škol, proto považujeme za důležité v první kapitole zmínit jednotlivé vývojové etapy osobnosti, konkrétněji se zaměřit na starší školní věk a s ním spojené změny, které u jedinců v tomto období nastávají.

1.1 Vývojové etapy osobnosti

Období školního věku začíná od šestého až sedmého roku věku dítěte do zhruba patnáctého až šestnáctého roku. Na začátku tedy dítě vstupuje do školy, poté následuje přestup na druhý stupeň a zároveň s tím se dostává do období puberty a dospívání. (Vašutová, 2008, s. 13)

Ve školním věku jedinec rozvíjí své vztahy mimo rodinu i k ostatním lidem, nejčastěji je to k vrstevníkům a učitelům, kteří pro něj zaujímají roli cizího člověka a zároveň autority. V rámci sociálních skupin se postupně stanovují jeho postavení a role, které se mu podařilo zaujmout. (Vágnerová, 2005, s. 267)

Školní věk, tedy období, kdy dítě navštěvuje základní školu, lze rozdělit na tři dílčí fáze (Vágnerová, 2005, s. 237):

1. **Raný školní věk** začíná nástupem dítěte do školy, přibližně od 6 až do 9 let. Pro toto období jsou charakteristické vývojové proměny a změny sociálního postavení.
2. **Střední školní věk** trvá od 9 do 11 – 12 let, jedná se o dobu, kdy dítě přechází na II. stupeň základní školy, zároveň zde dochází k různým změnám, které lze pokládat za přípravu na dobu dospívání.
3. **Starší školní věk** tedy období II. stupně základní školy, trvá do ukončení povinné školní docházky, což znamená zhruba do 15 let. Z biologického hlediska označujeme toto období jako období pubescence, čili první fázi dospívání.

S Vágnerovou (2005) souhlasí i Vašutová (2008, s. 13), která také rozděluje školní období na raný, střední a starší školní věk. Raný školní věk charakteristický adaptací na školu stanovuje od 6 do 8 let, střední od 8 do 11 – 12 let a starší školní věk tedy období dospívání podle ní trvá od 11 – 12 do 15 – 16 let.

Dle Vágnerové (2005, s. 323) můžeme dále období dospívání rozdělit na dvě fáze:

1. **Ranná adolescence** období mezi 11 – 15 rokem, tedy období pubescence.
2. **Pozdní adolescence** trvá přibližně od 15 do 20 let.

1.2 Starší školní věk

Období staršího školního věku podle uvedených autorek Vágnerové (2005) a Vašutové (2008) tedy charakterizujeme jako první fázi dospívání, která je označována jako období puberty.

Matějček (2005, s. 281) hovoří o starším školním věku jako o přechodném období, v němž dochází k mnoha dramatickým událostem, napětí a zmatku.

Vágnerová (2005, s. 321 – 322) popisuje dospívání jako přechodnou dobu mezi dětstvím a dospělostí. Jedinec v tomto období dosahuje **komplexní proměny osobnosti** v oblastech: somatické, sociální a psychické. Dále zde dochází k hledání a přehodnocování, ve kterém dosahuje vyhovujícího sociálního postavení a vytváří si zralou formu vlastní identity. Dnešní dospívající se chtějí co nejdříve zbavit sociální podřízenosti a usilují o získání větší svobody v rozhodování, nicméně neradi přijímají zodpovědnost a povinnosti, které s sebou dospělost přináší.

Dospívání můžeme také vymezit jako „přechod od dětství k dospělosti, od nesamostatnosti k samostatnosti, od závislosti na dospělých k nezávislosti na nich, od neodpovědnosti k morální zodpovědnosti.“ Vašutová a kol. (2010, s. 199)

1.2.1 Tělesný vývoj

V biologickém smyslu se období dospívání považuje za životní úsek, kdy u jedinců na jedné straně nastává velmi prudké zrychlení růstu, objevují se první sekundární pohlavní znaky, na straně druhé dochází k plné reprodukční schopnosti a zároveň k dokončení tělesného růstu. (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 142).

Celkově se mění tělesné tvary, chlapcům se rozšiřují ramena a začíná se objevovat mutace, naopak dívkám rostou ňadra, rozšiřují se boky a přichází první menstruace. U chlapců i dívek se zvolna vyvíjí typicky dospělé ochlupení, zvětšují se vnější pohlavní orgány, zároveň však rostou a zrají vnitřní pohlavní orgány. (Říčan, 2014, s. 171 – 172)

V případě tělesných změn u chlapců je důležitý růst a rozvoj svalů, vysoká postava je výhodou jelikož díky ní mohou dosáhnout lepšího sociálního statusu. Vzhledově lépe vypadající jedinci jsou více přijímáni jak svojí vrstevnickou skupinou, tak i dospělými, především dívky se v tomto období více zaměřují na své vlastní tělo. U chlapců bývá zpomalení tělesného

dospívání větším problémem než u dívek. Chlapci, kteří dospívají rychleji, mají větší tendenci zaujmout vedoucí roli. Bývají také více populární a sebejistí, než ostatní jedinci. Naopak malý, slabý a tělesně nevypělý hoch se často stává obětí silnějších a vyspělejších vrstevníků. Nevypělá dívka se však oproti chlapcům nevystavuje tak značnému nebezpečí agrese ze strany svých vrstevnic. (Vágnerová, 2005, s. 327 – 330)

Stejný názor má i Říčan (2014, s. 173), podle něj rychleji dospívající chlapci bývají v pubescenci a poté i později svalnatější a vyšší, tím pádem i více oblíbenější mezi svými vrstevníky.

Tělesná proměna je tedy pro jedince velmi významným signálem dospívání a často bývá intenzivně prožívána. Podstatná a na první pohled viditelná proměna těla může vést až ke ztrátě sebejistoty, stejně jako může být jedinec na své dospívání pyšný, tak se za něj může i stydět. (Vágnerová, 2005, s. 326)

1.2.2 Kognitivní vývoj

Dospívající si v tomto období osvojují abstraktní způsob myšlení, začínají se zajímat o poznávání různorodých oblastí. Na druhém stupni základní školy se u jedinců v rámci výuky začíná projevovat deduktivní myšlení, naopak hypotetické myšlení má mnohé nedostatky. (Vágnerová, 2005, s. 333 – 334)

Dívky i chlapci mají větší kapacitu paměti, neboť zvládají používat strategie, které jim pomáhají udržet si aktuálně v paměti ty informace, které zrovna potřebují. Vytváří si systém, díky kterému si lépe zapamatují a časově rozvrhnou dané učivo, dovedou si text rozčlenit na menší části, zvýraznit důležité informace a zaměřit se na obtížnější části učiva. Zvládají ovládat svou pozornost a využívají k tomu strategie, které usnadňují její udržení a zaměření. (Vágnerová, 2005, s. 339 – 340)

Nový způsob morálního hodnocení umožňuje nástup formálních operací, u jedinců se objevují mravní soudy, jež berou ohled na druhého. Díky novému způsobu myšlení jedinci dovedou svůj život, myšlenky a pocity kriticky posuzovat a nahlížet na sebe zvnějšku. (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 152)

Dle Langmeiera a Krejčířové (2006, s. 152) jsou však mezi dospívajícími velké rozdíly, které jsou dány jak jejich dřívějšími a současnými příležitostmi k řešení problémů, tak jejich vrozenými dispozicemi.

1.2.3 Emoční vývoj a socializace

Dle Vágnerové (2005, s. 343) jedinci v dospívání často unikají do fantazie, odpoutávají se tím od reality, což jim umožňuje zvládnutí situací, které nedovedou reálně řešit, nebo prožití rolí, které ve skutečnosti prožívat nemohou.

Období dospívání často provází impulzivní jednání, střídání nálad zejména těch negativních, či nepředvídatelnost postojů a reakcí. (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 147)

Říčan (2014, s. 177 – 178) uvádí, že pubescent v tomto období reaguje velmi podrážděně, časté střídání nálad se projevuje zejména rozmrzelostí, neklidem a následnou apatií, která může hraničit až s depresí. U přecitlivělých jedinců je typická snadná unavitelnost, úzkosti, neklidný spánek a často se mohou objevovat poruchy soustředění, s čímž souvisí i zhoršení dosud bezproblémového školního prospěchu. Dospívající nedokáží porozumět co se s nimi děje a nelze předpokládat, jak na určitou situaci zareagují.

Není proto divu, že „problematické, pro dítě nové, protikladné city občas projeví výbuchem destruktivního chování, výtržnostmi i násilností.“ (Říčan, 2014, s. 178)

Dospívání je považováno za význačnou životní fázi, mění se v ní celkové vztahy jedince s dospělými i s vrstevníky. Vrstevnická skupina je pro dospívající daleko důležitější než dříve, rozvíjejí se zde přátelství, první lásky, ale také vznikají party, které mají vůdce, jehož ostatní respektují. (Vágnerová, 2005, s. 346 – 347) Za specifickou a velmi významnou skupinu je považována školní třída, jedná se o skupinu, kterou nelze nahradit jinou a pokud je její složení nevyhovující, může to znamenat značnou zátěž. Pozice ve třídě je v tomto věku považována za významnou součást osobní identity, jedinec, který je oblíbený, je rovněž více sebejistý a má lepší sociální kompetence. (Hrabal in Vágnerová, 2005, s. 375)

Dle Grecmanové (2008, s. 32) celkový rozvoj sociálního chování zabraňuje izolaci, jestliže jsou žáci pozitivně přijati spolužáky a učiteli, může to ve škole působit v boji proti agresii a nejistotě.

2 ŠIKANANA V PROSTŘEDÍ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

V následující kapitole naší práce se budeme podrobně zabývat šikanou, vymežíme si základní pojmy, popíšeme účastníky šikany, její druhy a projevy či vývojová stadia. V neposlední řadě se zaměříme na varovné signály, které jsou pro rozpoznání šikany klíčové a také na kyberšikanu, která s běžnou šikanou úzce souvisí. Na závěr kapitoly zmíníme následky šikany, které rozhodně nemůžeme brát na lehkou váhu.

2.1 Vymezení základních pojmů

Abychom správně problematice šikany porozuměli, je důležité si na začátku pojem šikana vymežit a vysvětlit rozdíl mezi pouhým škádlením a samotnou šikanou.

Šikana je opakované a úmyslné jak fyzické tak i psychické ubližování silnějším jedincem jedinci slabšímu. (Vágnerová a kol. 2009, s. 11) S tímto názorem souhlasí i Bendl (2003, s. 26), který šikanu definuje tak, že silnější jedinci fyzicky, psychicky či kombinovaně týrají jedince slabší.

Kolář (2001, s. 27) považuje za šikanu to, kdy „jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.“

Říčan a Janošová (2010, s. 21) o šikaně hovoří tehdy, když ubližujeme někomu, kdo se nedovede nebo nemůže sám bránit, zároveň se v tom případě jedná o opakované jednání.

Oficiální definici šikany můžeme také nalézt v Metodickém doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy: „Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a opakované užití fyzických a psychických útoků jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím moderních komunikačních prostředků, především prostřednictvím internetu a mobilu. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.“ (MŠMT, 2010)

S šikanou velmi úzce souvisí i **škádlení**, proto je důležité si umět definovat i tento pojem. Dle Koláře (2011, s. 65) je za škádlení považováno žertování či popichování a neexistuje v něm vítěz ani poražený, často je také chápáno jako projev přátelství.

Fieldová (2009, s. 26) naopak chápe škádlení jako jeden z typů šikanování, jedná se podle ní o verbální násilí, které je považováno za jednu z nejnebezpečnějších a nejdéle probíhajících forem šikany.

Je velmi podstatné umět rozpoznat jakousi hranici mezi pouhým škádlením a opravdovou šikanou. Dle Bendla (2003, s. 24) přesná či jednoznačně definovaná hranice mezi šikanou a škádlením neexistuje. Vágnerová a kol. (2009, s. 73) však uvádí, že ten jedinec, kterému je ubližováno rozdíl mezi škádlením a šikanou určitě pozná. Říčan a Janošová (2010, s. 23) vidí problém v tom, že to co jeden žák považuje pouze za legraci, může už žáka druhého urážet či dokonce ponižovat.

Kolář (2011, s. 67) na závěr dodává, že je také velmi složité stanovit rozdíl mezi škádlením a počátečním stadiem šikanování tzv. ostrakismem.

2.2 Aktéři šikany

Dle Vágnerové a kol. (2009, s. 12) se dítě v případě šikany ocitá v jedné ze tří rolí:

- role agresora,
- role oběti,
- role přihlížejícího – „mlčící většina.“

Následně si jednotlivé role podrobněji popíšeme. Martínek (2015, s. 161 - 163) ve své publikaci rozlišuje několik typů agresorů:

- **agresor hrubý, fyzický**, používá k týrání své oběti sílu a fyzickou převahu. Často se stává, že právě on sám podobné chování zažívá doma od svých rodičů, ve škole poté oběti provádí to, co je mu samému nepříjemné,
- **agresor jemný, kultivovaný**, je vždy ochoten pomoci, k lidem a zvláště k učitelům se chová velmi zdvořile, ovšem jakmile se ocitá ve třídě bez dozoru, začne s tvrdou šikanou, podstatná věc je, že nikdy nešikanuje sám, ale má k sobě pomocníky, kteří poslouchají jeho rozkazy. Tito jedinci pocházejí z rodin, ve kterých převládá velmi tvrdá výchova, jsou pod neustálým dohledem a musí se plně přizpůsobovat rodičům,

- **agresor srandista**, je taktéž u vyučujících relativně oblíbený, nemá žádné starosti a zodpovědnost, při ubližování ostatním spolužákům se brání tím, že je to pouhá le-grace. Vyučující v tomto případě jedinci uvěří, neboť většina třídy jeho slova potvrdí, jelikož se bojí, že by se mohli stát příští obětí. Tento typ agresora často pochází z rodiny, která je taktéž volnomyšlenkářská,
- **agresor spouštějící ekonomickou šikanu**, je převážně jedinec, jehož rodina upřednostňuje materiální věci, maximálně ho podporuje a kupuje mu každou novinku, aby nebyl ve společnosti pozadu. Na druhou stranu těmto jedincům chybí cit a rodičovské souznění, nedokážou si ničeho vážit a díky jejich majetku dochází k rozvrstvení třídy.

Agresorem se ve většině případů stává disharmonický jedinec, který často pochází z rodin, kde se matka nebo otec dopouští citového nebo fyzického násilí. (Bendl, 2003, s. 43) S tímto názorem souhlasí i Martínek (2015, s. 161 - 163) podle něj hlavní podíl na tom, jak se dítě chová, mají právě rodiče. Základní příčina agresivního chování tedy nastává v rodině.

Dále si dle Martínka (2015, s. 164 – 166) definujeme typologii obětí:

- **oběť na první pohled**, často do okolí vysílá signál své slabosti. Už svým vzhledem je víceméně nápadná, nedokáže se prosadit a mnohdy pouze zamlkle sedí, jestliže se stane terčem zábavy agresorů, nedokáže se bránit a většinou utíká. Téměř vždy pochází z rodin, které jej až přehnaně ochraňují a naprosto vědomě tím potlačují její vlastní aktivitu,
- **oběti vychovávané příliš protektivně**, jsou velmi dlouho ochraňovány svými matkami nebo babičkami, které si nechtějí připustit, že se jejich dítě stává samostatné, neustále ho chtějí hlídat, a vše za něj vyřizovat, doprovázejí ho dokonce až do třídy, kde mu pomáhají chystat pomůcky na lavici a poté se s ním těžce loučí. Takové chování matek je pro agresory silně provokující,
- **handicapované děti**, jsou velmi snadné oběti, v rámci jejich integrace do běžných základních škol je pro učitele nutné znát základní potřeby, které dané postižení obnáší a to z toho důvodu aby nedocházelo k vyčleňování dítěte z kolektivu,
- **učitelské děti**, patří mezi nejčastější oběti a to hlavně v tom případě, když jejich rodič učí na stejné škole, kam dítě chodí, nebo je sám učí. Často se stává, že ostatní spolužáci dítěti nevěří, že jim rodiče doma neprozradí, co bude v testu nebo kdy budou zkoušení, znamená to tedy, že učitelské dítě má z jejich pohledu vždy výhodu.

Oběti na rozdíl od agresorů v případě konfliktu často propadají hrůze, panice, výčitkám svědomí a sebekritičnosti. Jsou charakteristické zvýšenou zranitelností a velmi viditelnou bojácností, mnohdy se vyznačují také malou fyzickou silou, tělesnou neobratností či obezitou, po stránce psychické naopak poruchou pozornosti, opožděným duševním vývojem nebo poruchami učení. (Kolář, 2011, s. 142 – 143) Oběti se také často stanou jedinci se zvýšenou inteligencí a dobrým prospěchem, neboť i toto je považováno za odlišnost. (Bendl, 2003, s. 41)

Dále Bendl (2003, s. 47) ve své publikaci uvádí, že celkově rodina a její způsob výchovy mají podstatný podíl na tom, zda se jejich dítě ve škole stane obětí šikany. Zde můžeme vidět shodu s tím, že i Martínek (2015) při vymezení agresorů stanovoval podíl viny na chování dítěte právě rodičům. Z toho tedy můžeme usuzovat, že výchova v rodině bezpodmínečně ovlivňuje jedincovo chování.

Jako poslední si v této podkapitole charakterizujeme **přihlížející jedince** neboli mlčící většinu, která v problematice šikany hraje podstatnou roli. Jedná se o skupinu, která se nesnaží agresory zastavit, oběť nebrání, na násilí neupozorní a později je dokonce tolerují, v pokročilých stádiích se občas do šikany aktivně zapojují. (Vágnerová, 2009, s. 88) Tito jedinci „mohou mít strach, že kdyby šikana nahlásili vedení školy, agresor by se zaměřil na ně nebo by je škola nepodpořila.“ (Fieldová, 2009, s. 72)

Jestliže šikana trvá týdny nebo měsíce mění celkovou mentalitu třídy, žáci se na šikaně ze začátku nepodílejí, ale zároveň proti ní nic nedělají. Mnohdy se v tomto okamžiku situace ve třídě jeví jako normální, avšak počet těch, kteří se jí okrajově zúčastňují roste, neboť být na straně moci jim poskytuje jakýsi pocit bezpečí. (Říčan a Janošová, 2010, s. 64)

Kolář (2011, s. 146) dodává, že většina jedinců ve třídě „vše hodnotí s ohledem na svůj prospěch a ze svého sebestředného pohledu.“ Šikana se jich nijak nedotýká a utrpení spolužáka nevnímají, pokud však mají nějaké výhrady, z důvodu strachu se bojí o této problematice promluvit.

2.3 Druhy a projevy šikany

V této podkapitole si uvedeme určité druhy a projevy šikany, každý z uvedených autorů je rozlišuje jinak. Kolář (2011, s. 37) ve své publikaci popisuje „trojdimenzionální mapu“, která je užitečná pro rozlišení vnějších projevů šikany. Lze podle ní členit agresí na:

- fyzickou a verbální,

- aktivní a pasivní,
- přímou a nepřímou.

Kombinací těchto tří dimenzí poté vzniká osm druhů šikanování, které si uvádíme v tabulce.

Tabulka 1: Druhy a projevy šikany

Osm druhů šikanování	Příklady projevů
Fyzické – aktivní – přímé	Útočníci oběť věší, škrtní, kopou a fackují.
Fyzické – aktivní – nepřímé	Kápo pošle nohsledy, aby oběť zbili. Oběti jsou ničeny její věci.
Fyzické – pasivní – přímé	Agresor nedovolí oběti sednout do lavice. (Fyzické bránění oběti v dosahování cílů.)
Fyzické – pasivní – nepřímé	Agresor odmítá oběť pustit ze třídy na záchod. (Odmítnutí splnění požadavků.)
Verbální – aktivní – přímé	Nadávání, urážení a zesměšňování oběti.
Verbální – aktivní – nepřímé	Rozšiřování pomluv a tzv. symbolická agrese, která je vyjádřena v kresbách či básních.
Verbální – pasivní – přímé	Neodpovídání na pozdrav nebo otázky.
Verbální – pasivní – nepřímé	Spolužáci se oběti nezastanou, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho co udělali její trýznitelé.

(Kolář, 2011, s. 37)

Naopak Fieldová (2009, s. 26 – 29) rozlišuje pouze čtyři druhy šikany a to škádlení, vylučování ze skupiny, fyzické napadání a obtěžování.

Škádlení popisuje jako verbální násilí a nebezpečnou mnohdy nejdéle probíhající formu šikany, která se týká, sexuality, vzhledu či sociálního přijetí. Projevuje se formou nadávek, pokřikování, urážení, obtěžování po telefonu i internetu, slovními požadavky nebo hrozbami, často také útočníci vydávají nelichotivé zvuky, když jde oběť kolem.

Vylučování ze skupiny se může projevovat dvěma způsoby, a to otevřeně, kdy agresori dají oběti přímo najevo, že ji ve skupině nechtějí, nebo skrytě u čehož používají nenápadné odmítavé chování a nepřátelskou řeč těla, která může zahrnovat hrozivá gesta, pohledy nebo výhrušné postoje. Cílem vyloučení je vytvoření skupinové identity, kdy si je každý člen ve skupině vědom toho, že pokud by se snažil oběti jakýmkoliv způsobem pomoci, mohl by být také vyloučen.

V případě **fyzického napadání** se jedná o přímou agresi či nepřímé útoky, které se projevují narážkami, ničením a schováváním věcí a pronásledováním. Jako příklady fyzického napadání autorka uvádí kopání, fackování, tahání za vlasy, nastavování nohy, použití zbraní, krádeže jídla a učebnic, vyhazování a poškozování oblečení a dalších osobních věcí, zavírání oběti v místnosti či strkání hlavy do toaletní mísy.

Poslední druh šikany tedy **obtěžování** zahrnuje opakované nepříjemné otázky či útoky, které se týkají pohlaví, rasy, sexu, náboženství nebo národnosti. Obtěžování se projevuje dotýkáním a vynucenou fyzickou blízkostí, stahováním kalhot, nahlížením pod dveře toalety, poznámkami o sexuální orientaci, nevhodnými sexuálními návrhy a pronásledováním ať už ve škole nebo mimo školu.

Jako poslední si představíme dělení dle Říčana a Janošové (2010, s. 21 – 22), kteří na rozdíl od předchozích autorů dělí šikanu pouze na **přímou** a **nepřímou**, kdy do přímé šikany zahrnují bití, kopání, pálení, obnažování, vnucování odporného jídla či pití, slovní napadání, zotročování a braní či poškozování osobních věcí jako jsou školní potřeby a peníze přičemž se jedná o chování, které se označuje za loupež. V případě nepřímé šikany se jedná o sociální izolaci žáka, se kterým ostatní nekomunikují a prakticky ho neberou vůbec na vědomí. Tyto dvě dělení se však velmi často prolínají.

2.4 Vývojová stadia šikany

Šikana nikdy není pouze záležitostí agresora a oběti, jedná se o těžkou poruchu vztahů celé skupiny, která podlehla tzv. infekci. Tato nákaza má svůj zákonitý vývoj a svou vnitřní dynamiku. Směřuje od zárodečné podoby k nejvyššímu stupni systémového ničení kladných vztahů mezi členy skupiny. (Kolář, 2011, s. 45)

Kolář (2011) vytvořil **základní pětistupňové schéma**, jenž je pro práci s šikanou velmi důležité a které si následně podrobněji popíšeme.

První stadium je označováno za **zrod ostrakismu** a jedná se o psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře. V každé skupině se vždy najdou jedinci, kteří jsou méně oblíbení a vlivní, ostatní je pomlouvají, odmítají, nebaví se s nimi, nebo proti nim spřádají intriky a často si z nich dělají legraci. Ke vzniku šikany tedy nejsou zapotřebí nijak neobvyklé podmínky, může se objevit téměř kdekoliv a iniciátoři jsou v tomto případě obyčejní chlapci a dívky. (Kolář, 2011, s. 46 – 47)

K prvnímu stadiu se vyjadřuje i Vágnerová a kol. (2009, s. 80), která uvádí, že ke vzniku šikany často přispívají ať už vědomě, či nevědomě i sami pedagogové, kteří mají ve třídě svého oblíbeného žáka, kterého upřednostňují před ostatními, nebo naopak opakovaně vytýkají jinému žákovi jeho slabiny a tím snižují jeho autoritu před zbytkem třídy.

Druhé stádium je nazýváno **přitvrzování manipulace a výskyt fyzické agrese** a nejčastěji se projevuje z důvodu krize, kdy ve skupině začne stoupat napětí a již dříve ostrakizovaní žáci slouží jako ventil či hromosvod agresorů, kteří si na nich vybíjejí své negativní pocity, které mohou pramenit z konfliktu s vyučujícím nebo z očekávané písemné práce. Znamená to tedy, že manipulace přitvrzuje a začíná se objevovat mírná fyzická agrese. Dalším důvodem k agresí může být setkání několika agresivních jedinců v jedné třídě, kteří v rámci své přirozenosti používají od začátku násilí k uspokojování svých potřeb. Jakmile agresori poznají jak chutná moc, když týrají slabšího jedince, začnou své chování opakovat. (Kolář, 2011, 47 – 48)

Třetí stadium je považováno za **klíčový moment – vytvoření jádra agresorů**, jestliže se doposud nepodařilo šikanu odhalit, utvoří se v tomto stadiu skupinka agresorů neboli „úderné jádro“. Tito jedinci začnou spolupracovat a dále šikanovat nejhodnější oběti, což jsou samozřejmě ti nejslabší. Role vůdců jsou v tomto případě obsazeny a směřují k ovládnutí celé skupiny. Toto stadium se považuje při řešení šikany za klíčové, pokud se nevytvoří pozitivní podskupina, která bude mít stejně silný vliv, jako podskupina tyranů přehoupne se šikana do stadia pokročilého. (Kolář, 2011, s. 51)

Tento klíčový moment doplňuje i Vágnerová a kol. (2009, s. 81), která popisuje příznaky třetího stadia následovně:

- projevení hierarchie vlivu a moci, tzv. pyramida šikanování:
 - agresor/ agresori,
 - jejich pomocníci,
 - mlčící většina,

- oběť/ oběti,
- nalezení třídní oběti, která je brána jako objekt zábavy,
- výskyt falešné solidarity, kdy hlavní pravidlo třídy je nebonzovat,
- smíření obětí se situací a následná snaha se agresorům vyhýbat,
- výskyt pokřivené morálky, s tím, že všichni o šikaně vědí, ale nikdo nic neudělá.

Čtvrté stadium se nazývá, **většina přijímá normy agresorů** a v případě, že se ve skupině nenachází silná pozitivní podskupina, jsou normy agresorů přijaty většinou a považují se za nepsané zákony. Málokdo se již dokáže negativní skupině agresorů postavit, následkem je šokující proměna celé skupiny, kdy i dosud ukáznění a mírní žáci se začnou chovat krutě, aktivně se podílejí na týrání spolužáka a prožívají při tom dokonce uspokojení. (Kolář, 2011, s. 51)

„Někdy se stává, že oběť svou roli přijímá, aniž by se pak agresorům vyhýbala.“ (Vágnerová a kol. 2009, s. 82)

Páté stadium je označováno jako **totalita neboli dokonalá šikana** jedná se o poslední stadium nemoci, ve kterém dochází k nastolení totalitní ideologie šikanování, normy agresorů jsou již přijaty všemi. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty, otrokáře a otroky. Otrokáři si mohou s otroky dělat, co chtějí, ztrácejí všechny zábrany a způsobují jim bolest a znásilňují je všemi způsoby. V tomto případě zlo zcela vítězí a brutální násilí je považováno za normální často dokonce výbornou legraci. Otroci jsou ochotni dělat už naprosto cokoli, tento závažný problém řeší neomluvenou absencí, odchodem ze školy, zhroucením se či pokusem o sebevraždu. (Kolář, 2011, s. 52)

Jestliže podrobně známe vnitřní vývoj šikanování, umožňuje nám to respektovat obtížnosti léčby, rozlišovat pomoc, a volit terapeutické a diagnostické postupy. (Kolář, 2011, s. 56)

2.5 Varovné signály

Následně se zaměříme na varovné signály, které jsou pro rozpoznání šikany velmi důležité. Rodiče ani pedagogové by tyto signály neměli přehlížet, neboť je mohou varovat, že vše není zcela v pořádku.

Dle Martínka (2015, s. 157) lze celkově říci, že „každá náhlá a nenadálá změna v chování dítěte může být signálem toho, že je mu ubližováno.“

Vágnerová a kol. (2009, s. 76 – 79) rozděluje varovné signály na přímé a nepřímé znaky šikanování, které si níže podrobněji popíšeme.

Mezi **nepřímé znaky šikanování** uvádí: oběť je často ustrašená, nejistá, bojí se odpovídat na otázky, odmítá se účastnit tělesné výchovy, také její školní prospěch se nevysvětlitelně a nečekaně zhoršuje, často má na lavici rozházené a poničené věci, chybí jí pomůcky a jejich ztrátu nebo poškození nedokáže vysvětlit, často se straní spolužáků, působí nešťastně, zakřiknutě, má blízko k pláči a bývá třídou zesměšňována, mnohdy se oběť stává až paranoideálně ostražitá. Dále se stává, že se u oběti začíná projevovat zhoršení zdravotního stavu, náhlé ranní nevolnosti či třes rukou, objevuje se také vyšší absence a záškoláctví, téměř vždy se vyhýbá o přestávkách WC, mezi vyučováním vyhledává učitele a nápadně nabízí vyzvednutí či vrácení pomůcek do kabinetu. Před začátkem vyučování stojí přede dvěma a do vyučování vchází až s učitelem, dále je oběť o přestávkách osamocená, nebo ji pravidelně obklopuje stejná skupina spolužáků, jejich společnost jí však není příjemná, s obětí také nikdo nechce tvořit dvojici a převážně sama postává na konci skupiny, vyhýbá se šatnám a často mění svou trasu, po které chodí do školy a ze školy, stává se, že mívá modřiny, rány či škrábance, které nedovede nijak vysvětlit, chybějí jí svačiny, které však doma pravidelně dostává a odmítá chodit na obědy nebo naopak zůstává ve školní jídelně nadměrně dlouho.

Díličí signály ještě nemusejí vypovídat o tom, že se jedná doopravdy o šikanování, při jejich určování je důležité množství jednotlivých projevů a četnost opakování. Uvedené signály mohou mít i jiné důvody nicméně i tak je důležité být na pozoru, především by měl učitel sledovat žáky, kteří byli do třídy zařazeni později a jsou tedy ve skupině noví. (Vágnerová a kol., 2009, s. 78)

Následující **přímé znaky šikanování** dle Vágnerové a kol. (2009, s. 78 – 79) svědčí o tom, že situace vyžaduje okamžité řešení.

V tomto případě zde patří: zesměšňující poznámky, přezdívký, nadávky, kritika oběti vyjadřována nepřátelským až pohrdavým tónem, donucení oběti dávat agresorům peněžní částky a věcné dary, také jakékoliv příkazy a jejich následné podřízení, přinucení oběti k vykonání či spoluúčasti na nemorálních až trestných činech a rvačky, při nichž ostatní oběť bijí, honí nebo do ní strkají a ona jim to žádným způsobem neoplácí.

Je pravdou, že v dnešní uspěchané době jsou rodiče mnohdy velmi zaneprázdnění a tak se stává, že pedagogové tráví s dětmi mnohem více času než právě rodiče, avšak Ti by se měli mít na také pozoru, neboť šikanované děti potřebují bezpodmínečně i jejich pomoc.

Problém nastává mnohdy v tom, že dítě si samo z různých důvodů o pomoc nedokáže říct, má od začátku strach z pomsty, pocit studu a nedokáže mluvit o ponížení, které prožívá, přijímá šikanu jako něco normálního, její příčiny hledá ve svých chybách a snaží se rodičům namluvit, že si zranění způsobilo samo. Právě v tomto okamžiku by rodiče měli být více všímaví a rozpoznat, že u dítěte není něco v pořádku, měli by zkusit se k němu přiblížit, povzbudit ho, utišit jeho strach a získat jeho důvěru. (Kolář, 2001, s. 165 – 166)

Mezi podezřelé projevy, které by neměli rodiče přehlédnout podle Koláře (2001, s. 166) patří: když dítě nemá žádné kamarády a žádný spolužák za ním po škole domů nepřichází, dále bývá často zaražené, má až depresivní náladu a odmítá mluvit o škole, nemůže usnout, má poruchy spánky a zdají se mu hrozné sny, nedokáže se soustředit, nemá o nic zájem a nápadně se mu zhorší školní prospěch. Před odchodem do školy nebo po příchodu domů ho často bolí břicho, hlava apod., opětovaně navštěvuje lékaře, ze školy nebo do školy chodí oklikami, domů dochází s rozbitými školními pomůckami nebo roztrhaným oblečením. Stává se, že mu nestačí kapesné a vyžaduje více peněz, dostává svačiny, obědy a i přesto dochází domů vyhladovělé, neumí vysvětlit příčiny svých zranění a mnohdy vyhrožuje sebevraždou, nebo se o ni pokusí.

Doposud jsme si uváděli situaci, kdy dítě doma rodičům nic o svém problému se šikanou neřekne, existují však i případy a to hlavně na začátku, kdy dítě najde odvahu a rodičům se svěří. Zde nastává chvíle, ve které by rodiče neměli zklamat a i když jsou mnohdy zaskočení a reagují nedůvěřivě a nevhodně tak všechno co jim dítě řekne, by měli brát zcela vážně. Nejdůležitější v této situaci je stát pevně v lásce za svým dítětem. (Kolář, 2001, s. 167)

2.6 Kyberšikana

S tradiční šikanou velmi úzce souvisí kyberšikana, proto považujeme za důležité ji v naší práci také zmínit, můžeme se s ní setkat prakticky kdykoliv a zpravidla trvá delší dobu, než dojde k jejímu odhalení. Výzkumy souhlasí „že přibližně 40% obětí kyberšikany se nikdy nedozví, kdo je šikanoval.“ (Vágnerová a kol., 2009, s. 93 – 94)

Kyberšikana je považována za určitý druh násilí, který prostřednictvím internetu, mobilních telefonů a jiných komunikačních technologií využívá k zastrašování, urážení, pronásledování a vydírání jedinců. (Vašutová a kol. 2010, s. 77)

Za projevy kyberšikany můžeme dle Černé (2013, s. 25 – 27) považovat:

- vydávání se za jinou osobu a krádež hesla,

- vyloučení a ostrakizace,
- flaming (jedná se o velmi bouřlivou hádku, která probíhá nejčastěji na chatu či diskuzních fórech),
- kyberharašení a kyberstalking (v tomto případě se jedná o zaslání nevhodných či výhružných zpráv oběti),
- pomlouvání,
- odhalení a podvádění,
- happy slapping (jedná o méně známou formu, která probíhá napadením oběti, natáčením celé situace na mobilní telefon a poté vyvěšením na internetu).

V případě kyberšikany je podstatné, že agresor může oběť napadnout, aniž by s ní byl ve fyzickém kontaktu či dokonce znal její identitu, jedná se tedy o nepřímou formu šikany, která je však často považována za nebezpečnější z hlediska psychických následků, jenž mají dlouhodobý charakter. (Vašutová a kol. 2010, s. 80)

Celkově jsou v dnešní době pro převážnou část mladých lidí informační a komunikační technologie nezbytné, proto uniknout agresi v tomto online světě není vůbec jednoduché, nepoužívat internet či některé chytré aplikace může vést až k sociálnímu vyloučení. (Černá, 2013, s. 14)

2.7 Následky šikany

Následky spojené se šikanou mnohdy neodnáší pouze oběti a jejich útočníci, ale tuto nepříjemnou zkušenost si mohou po dlouhou dobu nést i jejich rodiče, pedagogové či spolužáci. V následující podkapitole se tedy podrobněji podíváme, jaký může mít šikana na jedince dopad.

Šikana je nebezpečná zejména z hlediska její dlouhodobosti a závažnosti. Často se stává, že jedinci si nesou po celý svůj život jak psychické tak fyzické následky, v mnoha případech jsou tak bezradní, nedokážou trpět neustálé ponižování a jedinou cestu jak z toho všeho ven vidí v sebevraždě. (Bendl, 2003, s. 35)

Kolář (2011, s. 154 – 156) uvádí, že šikana poškozují nejen oběti, nýbrž i agresory a celkově všechny členy ve skupině. Škody v nemocné skupině rozdělují na:

- **poškození fyzického a psychického zdraví obětí**, které má dlouhodobé mnohdy i trvalé následky, přičemž je zřejmé že nikdo kdo s šikanou nemá zkušenost, nemůže pochopit, jak velkou bolest oběť musí zažívat,

- **fixování antisociálních postojů u agresorů** je také vážné, neboť šikana je považována za výborný nácvik pro domácí násilí či šikanu na pracovišti, která bývá označována jako mobbing,
- **ztráta iluzí o společnosti u ostatních členů skupiny**, tyto jedinci se šikany přímo neúčastní, ale jsou jejími svědky, ztrácejí iluze o společnosti, neboť vidí, že autority nedokážou poskytnout bezpečnost a ochranu slabým. Agresori porušují zákonné i mravní normy a neznamená to pro ně žádnou komplikaci, členové skupiny tedy sami později k násilí a porušování zákonů přistupují podobně,
- **snížený efekt pedagogického působení u skupiny jako celku** v tomto případě také nastává, neboť skupina zasažena šikanou plně ztrácí výchovnou funkci, každý člen je poškozován v jiné míře a výukový efekt je celkově hlavně u šikany v pokročilém stadiu oslaben.

Mnohdy se stává, že přihlížející jedinci ve skupině si kladou za vinu, že z důvodu strachu nedokázali spolužákovi pomoci, zvláště pokud je to jejich blízký kamarád. Všechny okolnosti týkající se šikany jedincům mohou způsobit trauma, které si sebou mohou nést celý život. (Vágnerová a kol., 2009, s. 46)

Nicméně můžeme říct, že šikana má jednoznačně nejhorší následky pro oběť, její závažnost často spočívá v tom, zda probíhala krátkodobě nebo dlouhodobě a důležitá je v tomto případě i „míra obranyschopnosti oběti.“ (Kolář, 2011, s. 156)

2.7.1 Následky pro oběť

Šikana je považována za rakovinu dnešních škol, děti se do ní bojí chodit, neboť mají obavy ze svých spolužáků, kteří je fyzicky či psychicky týrají. Mnoho dětí, které mají se šikanou zkušenost, končí na dětské psychiatrii a později dokonce mohou pobírat invalidní důchod, jelikož jim psychické potíže spojené s šikanou nedovolí v budoucnu pracovat. V současné době se věková hranice agresorů začíná snižovat a šikana je naprosto běžná už v prvních ročnících základní školy. (Bendl, 2011, s. 29)

Oběť může ranit jakýkoliv druh šikany, její důsledky se poté dle Fieldové (2009, s. 64 – 69) projevují v následujících oblastech:

- **fyzické důsledky**, jenž jsou patrné modřinami, řeznými ranami, bolestmi celého těla, únikem moči či stolice, špatným spánkem, děsivými sny, nechutenstvím či naopak

přejídáním, ale také neklidným, bledým vzhledem, hrbením, opakovanými nemocí a častými problémy s pletí a vlasy,

- **intelektuální důsledky** zahrnují u oběti problémy se soustředěním, pamětí, nedostatkem motivace a celkově učením. Oběť studium nebaví, vyhýbá se mimoškolním činnostem, do školy dochází nepravidelně, má problém s adaptací, spíše na sebe neupozorňuje a nezapojuje se do skupinových diskuzí. Jestliže má problémy s učením ze strachu, aby se mu ostatní neposmívali, své obtíže nepřiznává, naopak pokud je nadměrně inteligentní i v tomto případě má strach své nadání jakkoliv projevit,
- **sociální důsledky** se u obětí projevují strachem z navazování přátelství a celkovou izolací od ostatních, nejlépe se cítí doma nebo pouze s určitým okruhem lidí. Také se stává, že mají pouze jednoho kamaráda, kterému se plně podřizují, aby nezůstaly samy. Ostatní jedinci si oběti vybírají jako poslední do pokoje na školním výletě, do družstva či do týmu na určitý skupinový úkol. V době volných dní je společenský život obětí v podstatě nudný,
- **dopad na sebevědomí** je u obětí běžný, odmítají jak sebe tak ostatní, jsou proti všemu přecitlivělé nebo naopak kritické. Je pro ně těžké ostatním důvěřovat a jejich sebevědomí klesá čím dál víc, jestliže se cítí trapně, šikaně se nedokážou bránit a obviňují z toho sami sebe,
- **citové důsledky** se projevují intenzivním strachem a úzkostmi, oběť se nedokáže chovat v klidu a uvolněně, reaguje podrážděně a rozzlobeně. Často nedokáže vyjádřit svou bolest, propadá smutku, lehké depresi a okolí nepoznává, co prožívá.

Kromě výše popsaných následků se také stává, že oběť o sobě začne sama pochybovat, má pocit, že je jiná, zvláštní a že chyba je skutečně v ní. Bendl (2003, s. 38 – 39) tuto skutečnost nazývá „**kumulovaným**“ či „**druhotným**“ **efektem**, přičemž oběť dochází k závěru, že si takové zacházení skutečně zaslouží.

Celkově následky šikany mohou u obětí přetrvávat dlouhá léta. V dospělosti je pro ně obtížné navazovat vztahy, často se stává, že muži, kteří v mládí byli šikanováni, nemají dost sebejistoty a nikdy si partnerku nenajdou, nebo naopak s partnerkou zažívají opětovnou šikanu. V případě zaměstnání se stává, že oběti nedosáhnou takového vzdělání, k jakému měli předpoklady a to je pro ně omezením při výběru povolání, mnohým také chybí sociální schopnosti, jež jsou potřebou při jednání s lidmi. Je důležité zmínit, že i šikana na pracovišti je traumatická a mnohdy horší než šikana školní. (Fieldová, 2009, s. 71)

Můžeme říct, že šikana je stále považována za závažný problém, který neovlivňuje pouze samotnou oběť či agresora, ale i jejich rodiny, kamarády, pedagogy, obecně školu a v důsledku negativních dopadů také celou společnost.

3 PREVENCE ŠIKANY

V rámci poslední kapitoly se zaměříme na prevenci šikany. „Odhalit šikanu znamená v prvé řadě více se dívat kolem sebe, více si všímat dění ve třídě, o přestávkách a chování jednotlivých žáků.“ (Bendl, 2003, s. 87) Šikana je považována za nemalý problém, kterému by se mělo předcházet, proto se v jednotlivých podkapitolách podíváme na schéma prevence školních šikan a také na první pomoc při šikanování jelikož tyto znalosti jsou při počátečním výskytu šikany nezbytné.

Samotná **prevence** je v Pedagogickém slovníku vymezena jako „soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům, zejm. onemocnění, poškození, sociálně - patologickým jevům.“ (Průcha, Mareš, Walterová, 2003, s. 178)

Dále dle Průchy, Mareše a Walterové (2003, s 178) dělíme prevenci na:

- **primární**, která je zaměřená na celou populaci,
- **sekundární** se uplatňuje na rizikové skupiny a jednotlivce,
- **terciální** je zaměřená na zamezení vzniku dalších problémů, když už se nežádoucí jevy vyskytují.

Bendl (2003, s. 77) řadí do prevence šikany především samotnou představu o stádiích a příčinách šikanování a celkově porozumění celé situaci. Dále je podle něj nutností sdělit žákům adresy a důležité telefonní čísla, které mohou v případě potřeby kontaktovat včetně informací o linkách důvěry. Za velmi důležitý prvek však považuje vytvoření „zdravého veřejného mínění“ všech žáků.

Jestliže se zaměříme na **prevenci školy jako celku**, je důležité zde zahrnout vzájemnou solidaritu mezi pedagogy, poté hustotu a celkovou organizaci dozoru, neboť jestliže se více pedagogů pohybuje během přestávek v jídelně, na chodbách apod. tak agresori mají méně příležitostí k šikaně. Také je důležité, aby pedagogové během přestávek nahlíželi do tříd a pravidelně kontrolovali méně frekventovaná místa, která se ve škole nachází. Dalším prvkem v případě prevence je školní řád, který by měl obsahovat zásady ohleduplnosti, ochranu slabších a celkový zákaz fyzického násilí, s tímto řádem by samozřejmě měli být seznámeni nejen všichni žáci, ale i jejich rodiče. Mezi prevencí dále patří také etická výchova a otevřená informovanost jak žáků, tak rodičů o problému šikany. (Říčan a Janošová, 2010, s. 111 – 113)

Kyriacou (2005, s. 31 – 32) uvádí, že součástí školního řádu by samozřejmě měla být účinná strategie, která směřuje v boji proti šikaně. V případě, že se šikana vyskytne, musí být přesně dané postupy, které jsou jasné a srozumitelné a které budou dodržovat jak učitelé, tak rodiče i žáci, kteří s nimi musí být velmi dobře seznámeni.

Prevence na úrovni jednotlivých tříd je zajišťována pomocí anonymních dotazníků a sociogramů. Dále je zde zahrnuta charta třídy, což je technika v rámci, které pedagog debatuje s žáky o tom jak, by se k sobě měli všichni navzájem chovat, sami žáci v tomto případě sestavují zásady správného chování a ty nejdůležitější si poté vyberou, napíší na papír, všichni podepíší a ve třídě vystaví. Dalším typem prevence ve třídách je pedagogická komunita, při níž sedí žáci spolu s učitelem v kruhu a diskutují o všech možných tématech, včetně konfliktů. V kruhu se také mohou uplatňovat metody zážitkové pedagogiky, jenž celkově zlepšují vztahy mezi žáky. Také zde můžeme zařadit víkendové rekreačně – zážitkové pobyty pro třídu, které jsou považovány za skvělou možnost k utužování vztahů a vzájemné důvěry. (Říčan a Janošová, 2010, s. 115 – 116)

V rámci **prevence jednotlivců** se zaměřujeme na individuální sledování potenciálních obětí, zejména však žáků, kteří se v minulosti stali obětí šikany. A také pravidelné individuální rozhovory se všemi žáky, které provádí nejčastěji třídní učitel. (Říčan a Janošová, 2010, s. 117)

V kolektivu, který je zdravý a v němž je dostatek silných jedinců, by šikana neměla mít žádnou šanci. Za nejúčinnější prevenci je považováno vytváření takového klimatu ve třídě, které vznik šikany vůbec neumožní. K tomu nám mohou pomáhat jak nástroje na měření klimatu ve třídě, tak sociometrické dotazníky. (Čapek, 2014, s. 85)

3.1 Schéma prevence školních šikan

Následně si představíme schéma prevence školních šikan, jejímž autorem je Michal Kolář (2011, s. 263)

1. **Pedagogická komunita** upevňuj imunitu jak školních skupin, tak celých škol v boji proti šikaně.
2. **Specifický program proti šikanování** je součástí školní komunity a šikanu dokáže velmi brzy odhalovat a efektivně léčit.

3. **Odborné služby resortu školství**, jsou tvořeny pedagogicko – psychologickými poradnami, speciálněpedagogickými centry, středisky výchovné péče, diagnostickými ústavy apod., jejich úkolem je řešit pokročilou šikanu a poskytovat prevenci.
4. **Spolupráce škol s odborníky z jiných rezortů a nestátními organizacemi** zabývajícími se prevencí šikanování. Patří zde např. sociální kurátoři, kriminalisté pro mládež a dětské psychiatry.
5. **Pomoc a podpora MŠMT a krajských úřadů** při vytváření prevence.
6. **Kontrola škol ze strany České školní inspekce, MŠMT a krajských úřadů** jak jsou připraveny ochránit žáky před šikanou.
7. **Monitorování situace a zabezpečování ochrany práv dětí nevládními organizacemi** jako jsou např. Linka bezpečí, občanské sdružení Společenství proti šikaně.

Na závěr Kolář (2011, s. 263 – 264) dodává, že ověřená a efektivní metoda jak ve školách šikanu minimalizovat existuje, což je příznivá zpráva. Nezbytní jsou, ale vyškolení specialisté především školní metodik prevence nebo výchovný poradce, krajský školský koordinátor, školní inspektor apod., pro tyto odborníky je v první řadě nutné zabezpečit účinné vzdělávání.

3.2 První pomoc při šikanování

V rámci prevence považujeme za nezbytné zmínit i samotnou první pomoc při šikanování. Šikana je v dnešní společnosti rozšířeným patologickým jevem a znalosti první pomoci jsou v jejím případě nutné. Dle Koláře (2011, s. 171) se dokonce jedná o „epidemii“ a pedagogové by měli absolvovat „kurz první pomoci“ aby v případě výskytu šikany dokázali předejít těm největším škodám.

Počáteční a dokonce i obvyklé formy šikany mohou řešit i zacvičení odborníci, ale metody neobvyklé a pokročilé již spadají do rukou specialistů. První pomoc je chápána jako „díličí a symptomatická léčba, která dokáže v krátké době účinně a bezpečně šikanu vyřešit a zastavit.“ (Kolář, 2011, s. 178)

Kolář (2011, s. 178 - 210) uvádí, že se mu potvrdilo poskytovat první pomoc na základě posouzení dvou kritérií a to **stadia a obvyklosti či neobvyklosti formy šikany**. Podle kterých dále rozlišuje čtyři skupiny první pomoci:

- **první pomoc pro obyčejnou počáteční šikanu**, zde se vytváří alternativní scénář, což je metoda, ve které se na podkladě průběžné diagnostiky rozhodujeme pro volbu

z více kroků a variant. Zmapujeme symptomy a poté mluvíme pouze vybranými svědky, jež jsou pro nás vhodné. Tato strategie je považována za vysoce účinnou a zároveň nejméně časově náročnou, avšak nesmí se podcenit žádný detail, aby nedošlo k poškození oběti.

- **první pomoc pro obyčejnou pokročilou šikanu**, při této pomoci nastává problém jelikož, zde často nebývá vhodný svědek, téměř všichni zapírají a lžou. Proto je v tomto případě vhodné hledat nejslabší články ve skupině. Pokročilá šikana mnohdy naplňuje skutkovou podstatu trestných činů.
- **první pomoc pro neobvyklou počáteční šikanu** ukazuje, že skupina musí být samostatná, jelikož šikany, které sem patří, mohou být matoucí právě pro nespecialisty, což jsou zaškolení odborníci na škole. Řešením je doladění základního postupu a to vyžaduje zkušenost, proto je nutné, aby někdy i počáteční šikana byla řešena nezávislým specialistou, který musí reagovat pružně na konkrétní odlišnost.
- **první pomoc pro neobvyklou pokročilou šikanu** je velmi obtížná a vyžaduje zkušeného odborníka, jelikož zde může docházet k extrémní fyzické či sexuální brutalitě, která požaduje jak změnu strategie vyšetřování, tak změnu vlastní nápravy. Jelikož v tomto případě může jít oběti až o život, je nezbytné, aby každá škola měla svůj „poplachový plán“ v němž je uvedeno jak jednat v této krizové situaci.

Jestliže chceme šikaně úspěšně čelit, je potřeba vytvářet vhodné personální, režimové či architektonické podmínky, respektovat specifické zásady a používat odpovídající metody, které berou ohled na konkrétní situaci. Za základní předpoklad zdařilého boje proti šikaně je považováno vůbec „připuštění si možnosti jejího vzniku a existence na škole.“ (Bendl, 2003, s. 78)

Ze šikany se během let bohužel stala dosti běžná činnost, která se rozšiřuje čím dál tím více. Proto tedy považujeme za naši lidskou povinnost, snažit se o zastavení jejího výskytu a zabránění tak vážným následkům, které u některých jedinců přetrvávají po celý život.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÁ ČÁST

V praktické části práce se budeme zabývat vymezením výzkumného problému, stanovením výzkumných cílů a otázek, dále popíšeme výzkumný soubor, metody sběru dat a pilotní ověření dotazníku. Praktická část obsahuje také analýzu a interpretace dat, jež jsme získali realizací výzkumu, k závěru uvedeme možná doporučení pro praxi.

4.1 Výzkumný problém

Výzkumným problémem naší bakalářské práce je zaměření na výskyt a míru informovanosti o problematice šikany u žáků II. stupně základních škol. Jedná se o deskriptivní výzkumný problém, který zjišťuje a popisuje stav, či výskyt určitého jevu.

Pro toto téma jsme se rozhodli, jelikož šikana je v dnešní době stále považována za aktuální. Dokazuje to i nedávný vznik projektu „Nenech to být“, což je mobilní aplikace a internetový systém, podporovaný Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, který bojuje proti šikaně na školách po celé České republice. Zároveň na projektu participuje Pedagogicko – psychologická poradna Brno a Linka bezpečí.

Tento projekt je zcela anonymní a umožňuje tak zcela bezpečné nahlášení šikany jak od spolužáků – což jsou svědci, tak od samotné oběti. Tato informace se poté dostane ve škole člověku, který má řešení šikany ve své kompetenci, systém již nyní používá více než 800 škol. (NNTB, 2018)

4.2 Cíle výzkumu

Hlavní cíl výzkumu:

Hlavním cílem je zjistit výskyt šikany a informovanost o ní u žáků II. stupně základních škol.

Dílčí cíle výzkumu:

1. Zjistit míru informovanosti o problematice šikany, kyberšikany a jejich projevech.
2. Zjistit, zda žáci mají se šikanou osobní zkušenost.
3. Zjistit, zda se žáci sami aktivně na šikaně podíleli.
4. Zjistit, jak se škola podílí na informovanosti o problematice šikany.
5. Zjistit, jak by se žáci zachovali a na koho by se nejčastěji obrátili v případě výskytu šikany.

6. Zjistit, zda se šikana vyskytuje v okolí žáků.

4.3 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka:

Jaký je výskyt šikany a informovanost o ní u žáků II. stupně základních škol?

Dílní výzkumné otázky:

1. Jaká je míra informovanosti žáků o problematice šikany, kyberšikany a jejich projevech?
2. Jaká je osobní zkušenost žáků se šikanou?
3. Podíleli se žáci aktivně na šikaně?
4. Jakým způsobem škola informuje žáky o šikaně?
5. Jak se žáci zachovávají a komu se nejčastěji svěřují v případě výskytu šikany?
6. Vyskytuje se šikana v okolí žáků?

4.4 Metoda sběru dat

S ohledem na stanovené cíle byl zvolen kvantitativní výzkum formou dotazníkového šetření. Dle Chrásky (2016, s. 158) je dotazník „soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba odpovídá písemně.“ Výhodou dotazníku je získání údajů od většího množství respondentů. Anonymní dotazník v našem výzkumu byl vlastní konstrukce a obsahoval 22 otázek, které se dělily na uzavřené a polouzavřené, u některých otázek měli žáci na výběr z více možností.

4.5 Výzkumný soubor

Výběrovým souborem našeho výzkumu byli žáci osmých a devátých tříd základních škol na Vsetínsku, neboť se domníváme, že dospívající jedinci jsou v tomto věku lépe schopni problematiku šikany pochopit. Všechny školy v tomto okrese byly formou e – mailové zprávy osloveny a našemu požadavku o provedení výzkumu vyšly vstříc čtyři z nich, které si přály zachovat anonymitu. V případě našeho výzkumu se tedy jedná o dostupný výběr.

Výzkum v základních školách proběhl v měsících leden – únor 2018. Celkem bylo žákům osmých a devátých tříd ve čtyřech školách rozdáno 215 dotazníků, jejich návratnost činila

100%. Následným ručním tříděním dat bylo vyřazeno 10 dotazníků, které byly nesprávně vyplněny, celkový počet dotazníků je tedy **205**.

4.6 Pilotní ověření dotazníku

Před samotným zahájením výzkumu bylo provedeno pilotní ověření dotazníku na malém počtu respondentů. Oslovili jsme 10 žáků osmých tříd jedné ze čtyř zúčastněných škol našeho výzkumu, během osobního setkání žáci dotazník vyplnili a následně nám byla poskytnuta zpětná vazba a to, že otázky v dotazníku byly jasné a srozumitelné.

5 ANALÝZA DAT

Data našeho výzkumu byla zpracována v programu Microsoft Excel a poté byly vytvořeny grafy, které jsou doplněny o slovní hodnocení. Celkový počet zpracovaných dotazníků je 205. U některých položek měli žáci možnost vybrat více odpovědí, pro větší přehlednost přidáváme do přílohy tabulky absolutní a relativní četnosti.

Na začátku našeho dotazníku jsou uvedeny demografické otázky, zaměřující se na pohlaví a třídu, kterou žáci navštěvují.

Jak už jsme zmínili výše, celkový počet respondentů činil **205** (100%), z toho se výzkumu zúčastnilo **107** chlapců (52%) a **98** dívek (48%). Poměr chlapců a dívek je tedy téměř totožný.

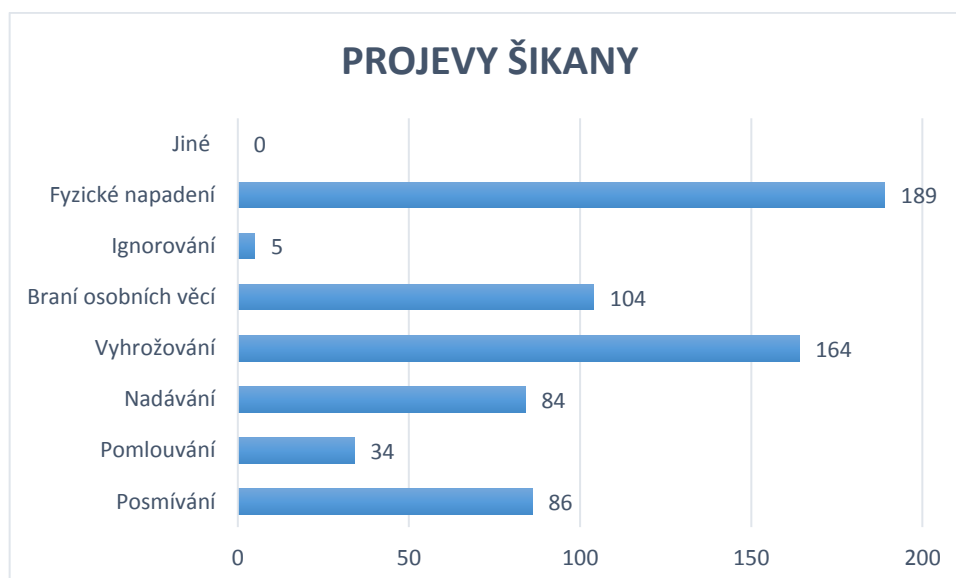
Výzkum byl zaměřen na žáky osmých a devátých tříd základních škol, celkem se výzkumu se zúčastnilo **108** žáků osmých tříd (53%) a **97** žáků devátých tříd (47%).

Následně se zaměříme na výsledky dotazníkového šetření, které jsme si rozdělili podle výzkumných otázek do jednotlivých podkapitol.

5.1 Míra informovanosti

Otázka: Který z projevů považuješ za šikanu?

Graf 1: Projevy šikany

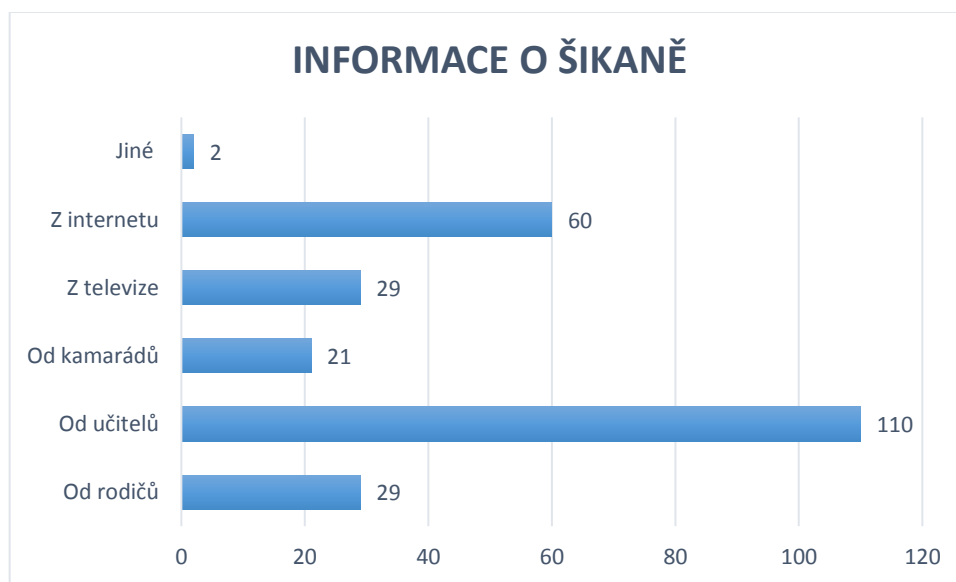


(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Graf předkládá výsledky o projevech šikany, respondenti měli v této otázce na výběr z více možností. Celkem respondenti označili 666 odpovědí. Nejvíce respondentů, a to 189, uvádí jako projev šikany fyzické napadení, 164 uvádí vyhrožování, poté 104 respondentů uvádí brání osobních věcí. Dále 86 respondentů označuje za projev šikany posmívání a 84 nadávání, 34 respondentů označuje pomlouvání a pouze 5 respondentů považuje za projev šikany ignorování. Žádný z respondentů nevyužil nabídky jiné. Z uvedeného grafu nám vyplývá, že respondenti znají více než jednu variantu projevů šikany. Pro větší přehlednost přidáváme do přílohy tabulku, konkrétně se jedná o tabulku 4.

Otázka: Odkud získáváš informace o šikaně?

Graf 2: Informace o šikaně

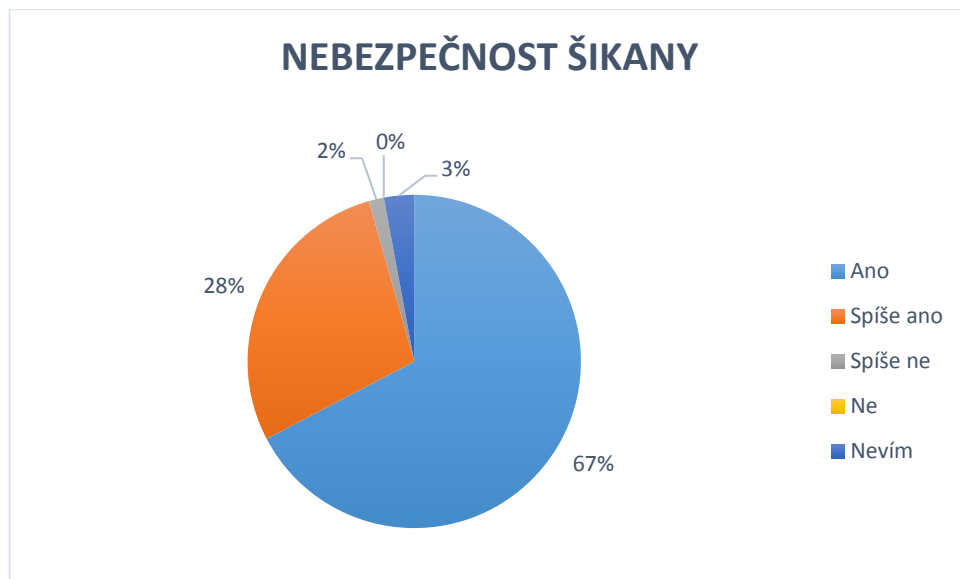


(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Na tuto otázku volili respondenti také více odpovědí, celkem označili 251 odpovědí, v příloze této otázky odpovídá tabulka 5. Nejvíce respondentů 110 uvádí, že informace o šikaně získává nejčastěji od učitelů, což může souviset s přednáškami, které se ve škole na téma šikana mohou odehrávat, dále 60 respondentů uvádí, že informace získává na internetu, možnost získání informací z televize a od rodičů volilo stejný počet respondentů 29. Od kamarádů získává informace 21 respondentů a možnost jiné zvolili 2 respondenti, kdy první respondent uvedl, že informace o šikaně získává z vlastní zkušenost a respondent druhý uvedl, že informace o šikaně nezískává nikde.

Otázka: Považuješ šikanu za nebezpečnou?

Graf 3: Nebezpečnost šikany

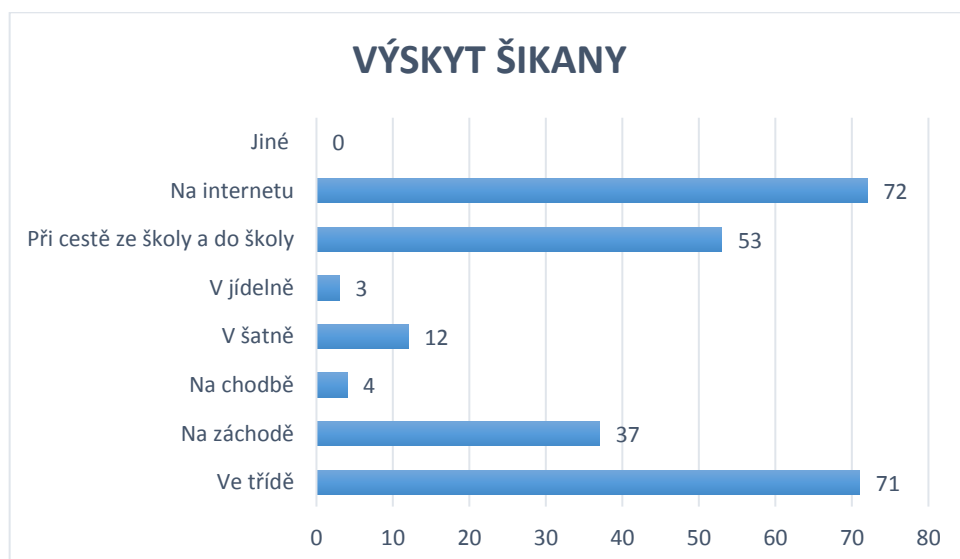


(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Na otázku, zda považují žáci šikanu za nebezpečnou, odpovědělo 138 respondentů ano (67%). Spíše ano uvedlo 58 respondentů (28%), 6 respondentů (3%) uvedlo, že neví, jestli šikanu považují za nebezpečnou, možnost spíše ne, tedy že šikanu spíše za nebezpečnou nepovažují, zvolili 3 respondenti (2%) a odpověď ne neoznačil žádný respondent (0%).

Otázka: Kde podle Tebe nejčastěji k šikaně dochází?

Graf 4: Výskyt šikany

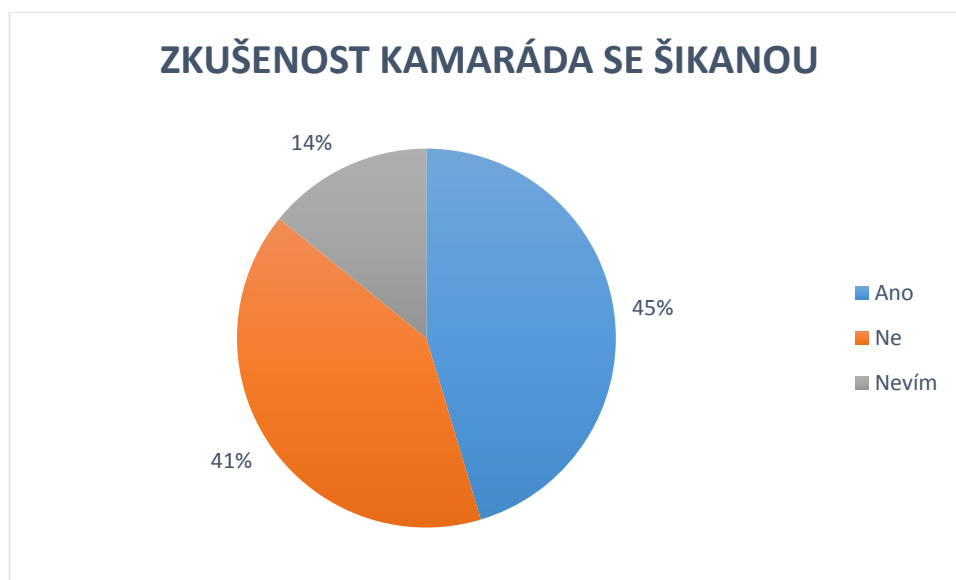


(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Na otázku, kde nejčastěji k šikaně dochází, nám respondenti opět vybírali více možností. Celkový počet odpovědí byl 252. V příloze odpovídá této otázce tabulka 7. Šikana se nejčastěji podle respondentů vyskytuje na internetu, tuto možnost zvolilo 72 respondentů, hned vzápětí následuje výskyt šikany ve třídě, který byl označen 71 respondenty. 53 respondentů uvedlo, že k šikaně nejčastěji dochází při cestě ze školy a do školy, podle 37 respondentů se šikana nejčastěji vyskytuje na záchodě, 12 označilo šatnu, 4 respondenti chodbu a podle 3 respondentů se šikana odehrává nejčastěji v jídelně. Možnost jiné v této otázce neoznačil žádný respondent.

Otázka: Setkal/a ses někdy s tím, že někdo ubližoval tvému kamarádovi/kamarádce?

Graf 5: Zkušenost kamaráda se šikanou

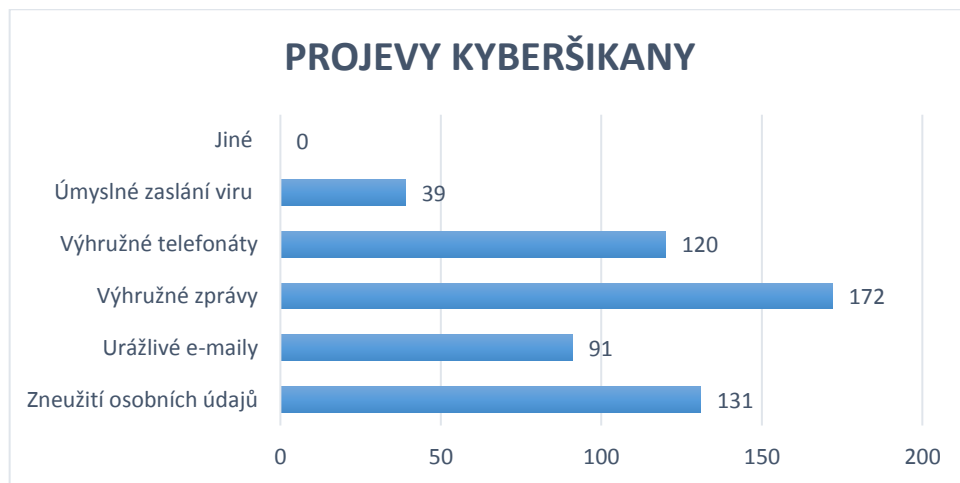


(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Z uvedeného grafu vyplývá, že 93 respondentů (45%) se setkali s tím, že někdo ubližoval jejich kamarádovi či kamarádce. 83 respondentů (41%) se s touto zkušeností nikdy neseťkali a 29 respondentů (14%) uvedlo jako odpověď neví, z čehož vyplývá, že žáci o zkušenosti kamaráda se šikanou nemusí vědět, nebo například neví, jestli se jednalo konkrétně o šikanu.

Otázka: Který z projevů považuješ za kyberšikanu?

Graf 6: Projevy kyberšikany

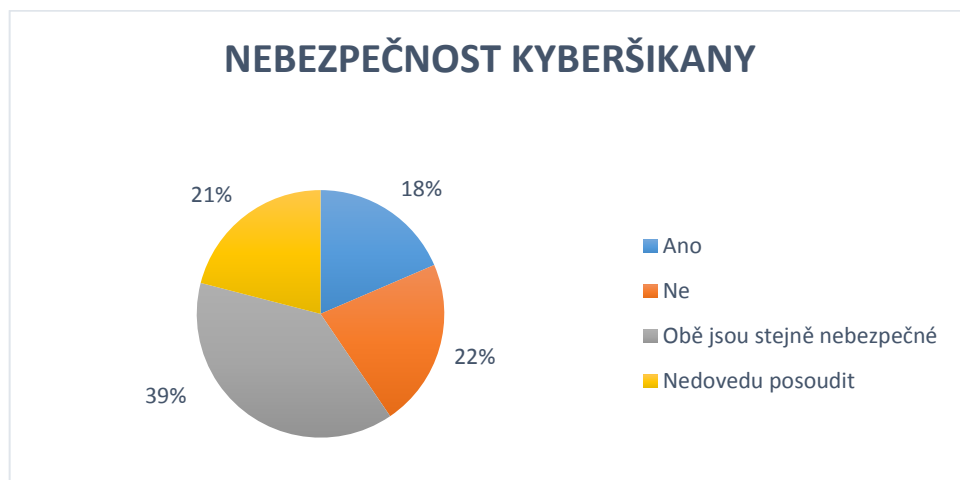


(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

V této otázce žáci volili projevy, jež považují za kyberšikanu, opět měli na výběr z více možností a celkový počet odpovědí činil 553. V příloze této otázky odpovídá tabulka 13. Za nejčastější projev kyberšikany uvedlo 172 respondentů výhružné zprávy. 131 respondentů uvedlo jako projev šikany zneužití osobních údajů a 120 výhružné telefonáty. 91 respondentů považuje za projev šikany urážlivé e – maily. Úmyslné zaslání viru označilo 39 respondentů a možnost jiné nezvolil žádný respondent.

Otázka: Je podle Tebe kyberšikana nebezpečnější než běžná šikana?

Graf 7: Nebezpečnost kyberšikany



(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Na otázku, zda je kyberšikana nebezpečnější než běžná šikana, odpovědělo 79 respondentů (39%), že obě formy považují za stejně nebezpečné. 45 respondentů (22%) si myslí, že kyberšikana není nebezpečnější než běžná šikana, 43 respondentů (21%) uvedlo, že tuto skutečnost nedovedou posoudit a 38 respondentů (18%) kyberšikanu považuje za nebezpečnější, než je běžná šikana.

Otázka: Znáš internetové stránky zabývající se šikanou (např. www.minimalizacesikany.cz, www.zastavsikanu.cz, www.linkabezpeci.cz)

Graf 8: Internetové stránky zabývající se šikanou

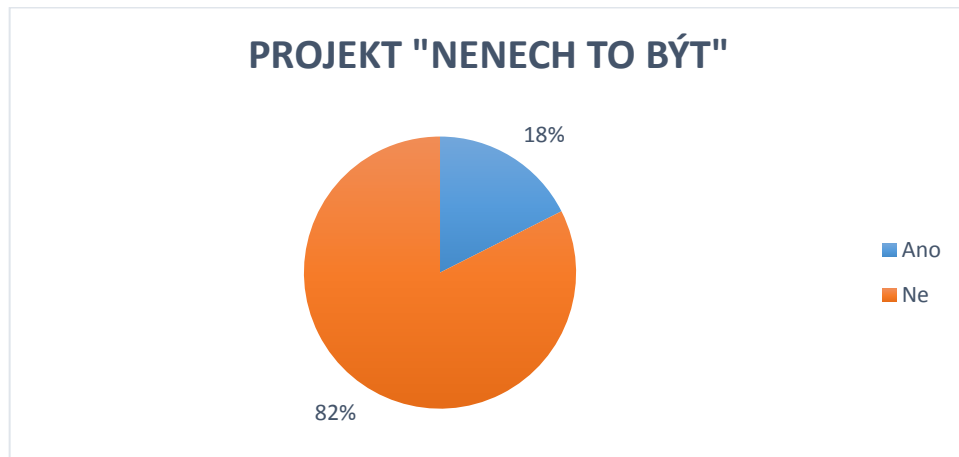


(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Na otázku týkající se internetových stránek, jež se zabývají šikanou, uvedlo 126 respondentů (61%), že tyto stránky zná, ale nikdy je nenavštívili. Naopak 75 respondentů (37%) o takových stránkách nikdy neslyšelo a 4 respondenti (2%) internetové stránky zabývající se šikanou znají, ale navštívili je pouze jednou. Možnost, že internetové stránky znají a navštěvují je pravidelně, ne zvolil žádný respondent (0%).

Otázka: Slyšel/a jsi o projektu “Nenech to být“ podporovaným Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy?

Graf 9: Projekt “NENECH TO BÝT“



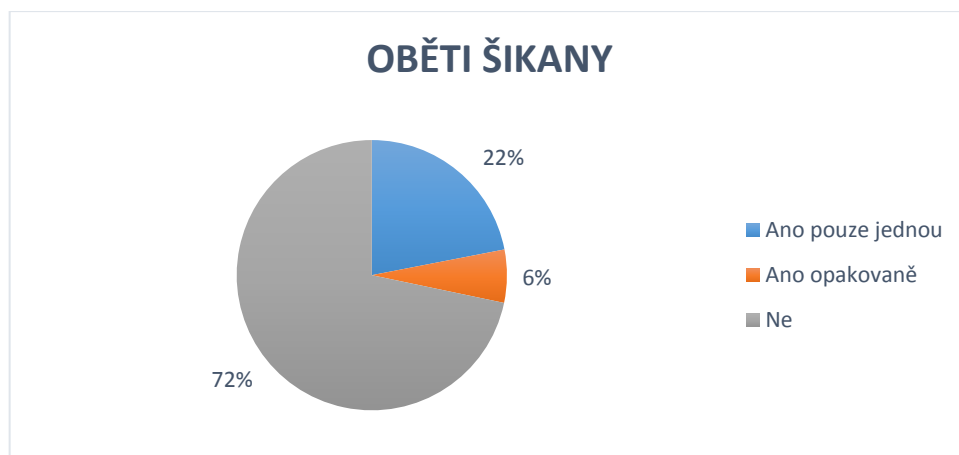
(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Poměrně nový projekt “Nenech to být“, jež je podporovaný Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy zatím nezná 169 respondentů (82%), pouze 36 respondentů (18%) o tomto projektu již slyšelo. To, že žáci tento projekt, jež má během svého ročního působení velký ohlas, ještě neznají, můžeme přisuzovat tomu, že se do projektu zatím zapojila pouze jedna škola ze čtyř, na kterých jsme výzkumné šetření prováděli.

5.2 Osobní zkušenost se šikanou

Otázka: Stal/a ses někdy obětí šikany?

Graf 10: Oběti šikany

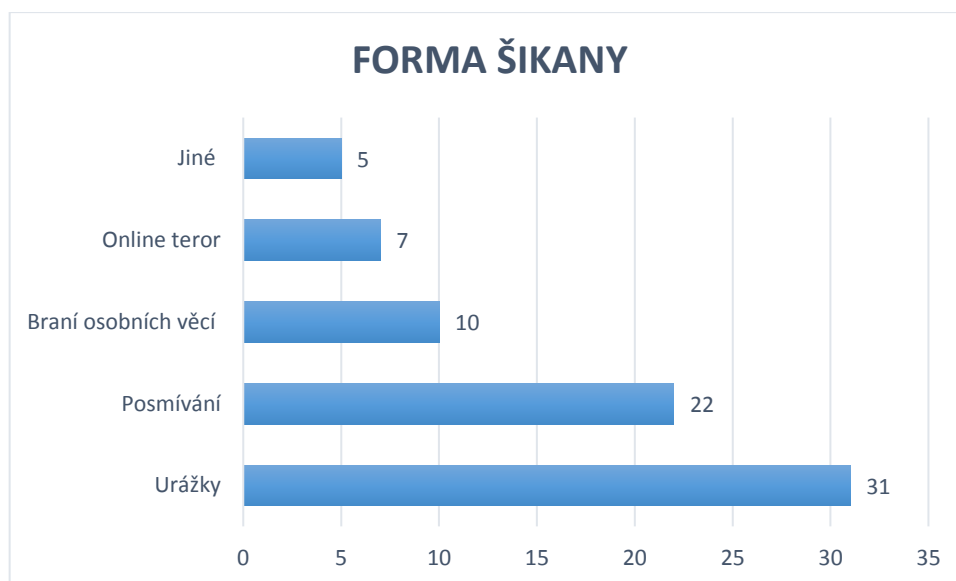


(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Na otázku zda se někdy respondenti stali obětí šikany, odpovědělo nejvíce 147 respondentů (72%), že se obětí nikdy nestali. Naopak 45 respondentů (22%), což je z celkového počtu 205 respondentů téměř jedna čtvrtina uvedlo, že se obětí šikany stalo. Následně 13 respondentů (6%) uvedlo, že se obětí šikany stali dokonce opakovaně.

Otázka: Pokud ano v jaké formě?

Graf 11: Forma šikany

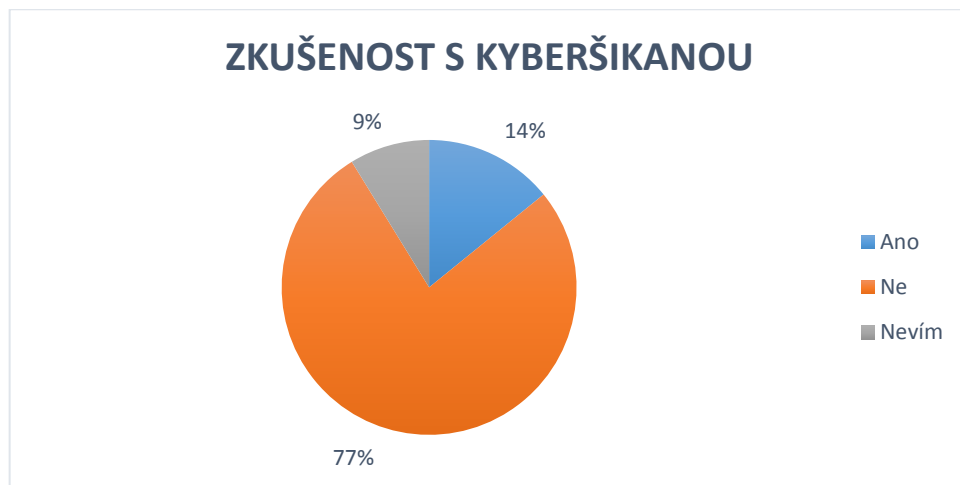


(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Na tuto otázku odpovídali pouze žáci, kteří v otázce předchozí uvedli, že se stali obětí šikany. Vybírat zde mohli z více možností, celkový počet odpovědí byl 75 a v příloze se k této otázce vztahuje tabulka 9. Nejvíce respondentů 31 uvedlo, že se setkala se šikanou ve formě urážek, 22 respondentů se s šikanou setkala ve formě posmívání, 10 respondentů se setkala s braním osobních věcí a 7 respondentů uvedlo jako formu šikany online teror. 5 respondentů zvolilo možnost jiné, ve které nejčastěji uváděli fyzické napadení.

Otázka: Setkal/a ses někdy s kyberšikanou?

Graf 12: Zkušenost s kyberšikanou



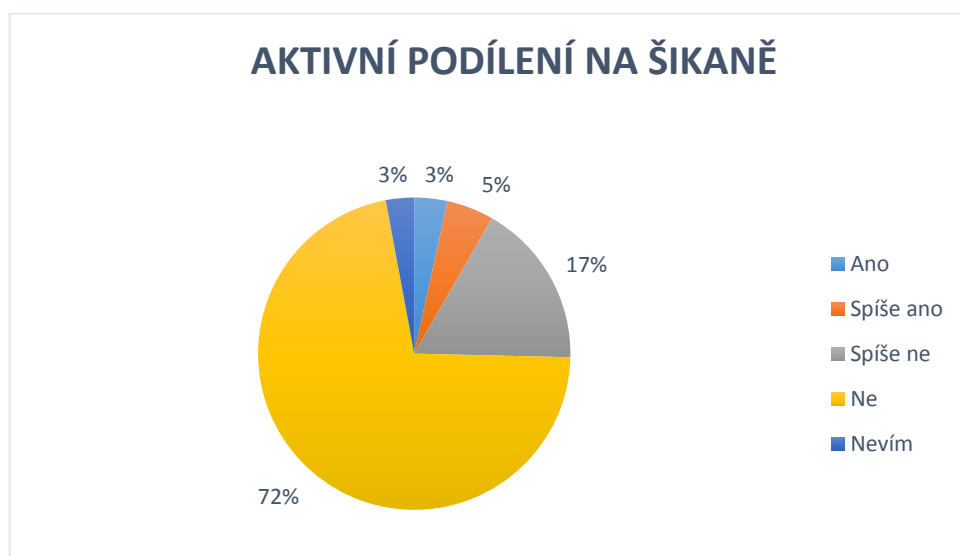
(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Na otázku zda mají respondenti zkušenosti s kyberšikanou odpovědělo 158 respondentů (77%), že zkušenost s kyberšikanou nemají. 29 respondentů (14%) naopak uvedlo, že tuto zkušenost má, odpověď nevím v této otázce zvolilo 18 respondentů (9%).

5.3 Aktivní podílení na šikaně

Otázka: Podílel/a ses ty sám/sama aktivně na šikaně druhých?

Graf 13: Aktivní podílení na šikaně



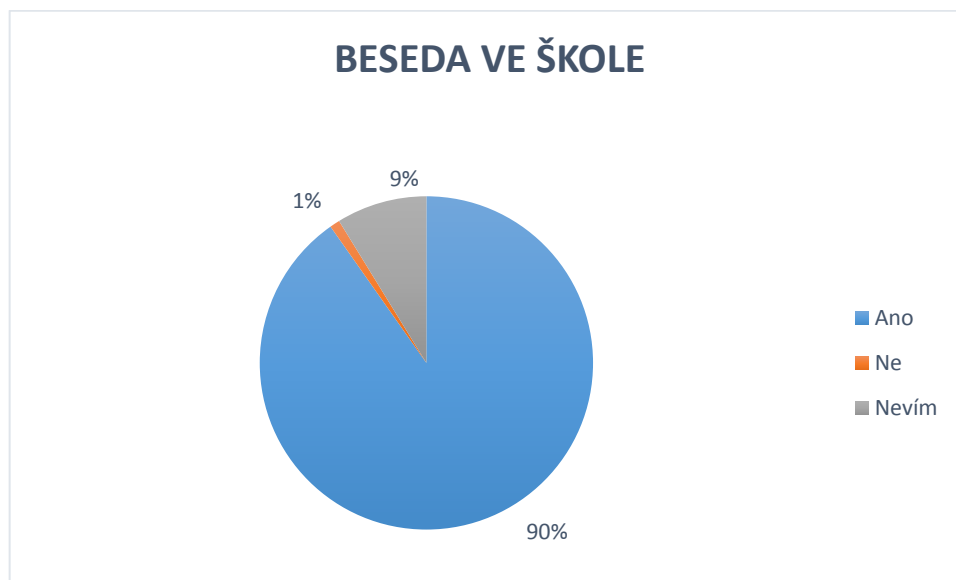
(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Tato otázka zjišťovala, zda se respondenti sami aktivně podíleli na šikaně druhých, odpověď ne, tedy že se na šikaně druhých nepodíleli, zvolilo 147 respondentů (72%), odpověď spíše ne uvedlo 35 respondentů (17%). 10 respondentů (5%) uvedlo, že se na šikaně spíše podíleli, 7 respondentů (3%) odpovědělo, že se na šikaně druhých aktivně podíleli a možnost nevím zvolilo v této otázce 6 respondentů (3%).

5.4 Škola a informovanost

Otázka: Měli jste někdy ve škole besedu na téma šikana/násilí?

Graf 14: Beseda ve škole

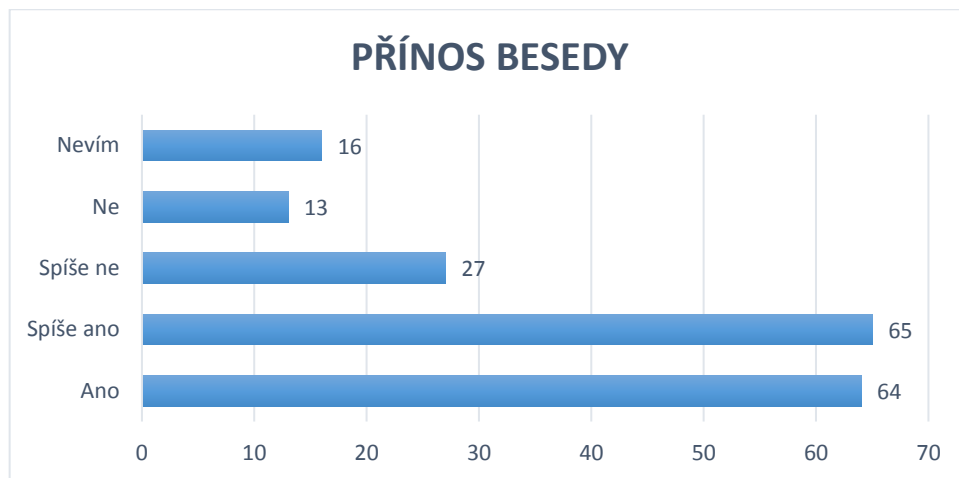


(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Z uvedeného grafu vyplývá, že 185 respondentů (90%) mělo ve škole besedu na téma šikana či násilí, 18 respondentů (9%) zvolilo možnost nevím a pouze 2 respondenti (1%) uvedli, že ve škole besedu na toto téma neměli. Považujeme za přínosné, že školy besedy na toto téma, které je v dnešní společnosti stále aktuální pořádají, respondenti, kteří volili možnost ne, nebo možnost nevím, nemuseli být v době besedy zrovna ve škole přítomni.

Otázka: Byla pro Tebe beseda přínosná?

Graf 15: Přínos besedy

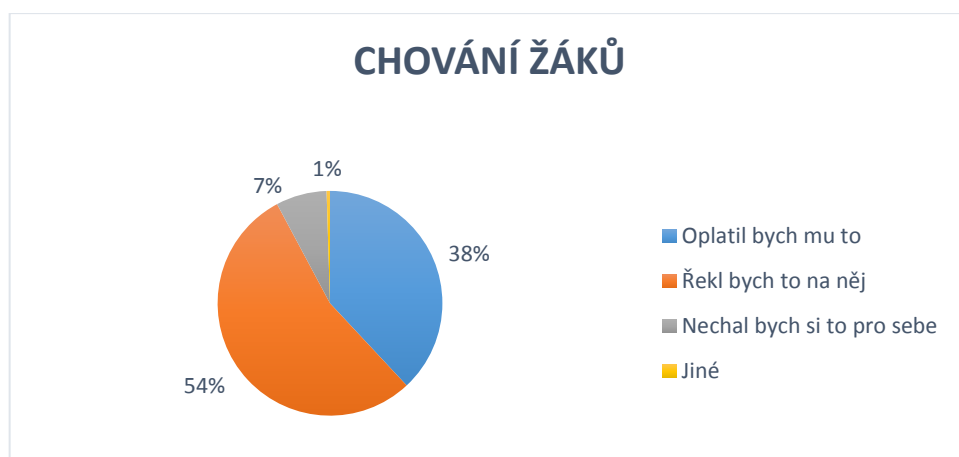


(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Na tuto otázku odpovídali pouze respondenti, kteří ve škole měli besedu na téma šikana/násilí, celkový počet respondentů byl 185, v příloze se k této otázce vztahuje tabulka 17. Kladně hodnotíme, že 65 respondentů odpovědělo spíše ano, z čehož vyplývá, že beseda pro ně byla spíše přínosná, pro 64 respondentů beseda přínosná byla, 27 respondentů na otázku zda pro ně byla beseda přínosná, odpovědělo spíše ne, 16 respondentů zvolilo možnost nevím a pro 13 respondentů beseda na téma šikana/násilí přínosná nebyla.

5.5 Chování žáků a vyhledání pomoci**Otázka: Jak by ses zachoval/a kdyby Ti někdo ubližoval?**

Graf 16: Chování žáků

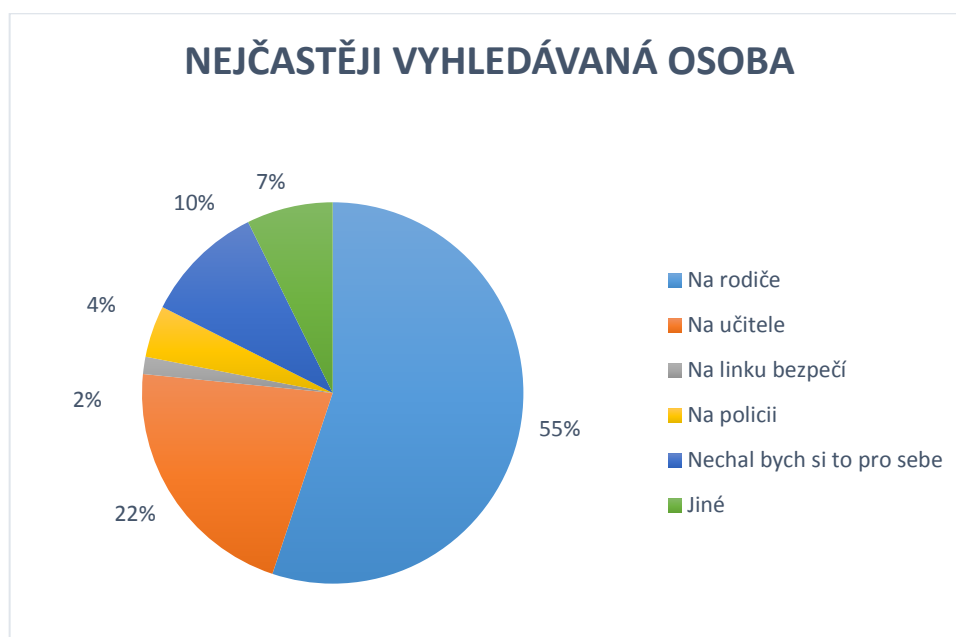


(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Na otázku, jak by se žáci zachovali, kdyby jim někdo ubližoval, odpovědělo 111 respondentů (54%), že by to na dotyčného jedince řekli. 78 respondentů (38%) odpovědělo, že by to agresorovi oplatili, 15 respondentů (7%) by si to, že jim někdo ubližoval, nechali pro sebe a 1 respondent (1%) zvolil možnost jiné, do které uvedl, že kdyby mu někdo ubližoval, tak by to napsal do schránky důvěry.

Otázka: Na koho by ses obrátil/a, kdyby ses stal/a obětí šikany?

Graf 17: Nejčastěji vyhledávaná osoba



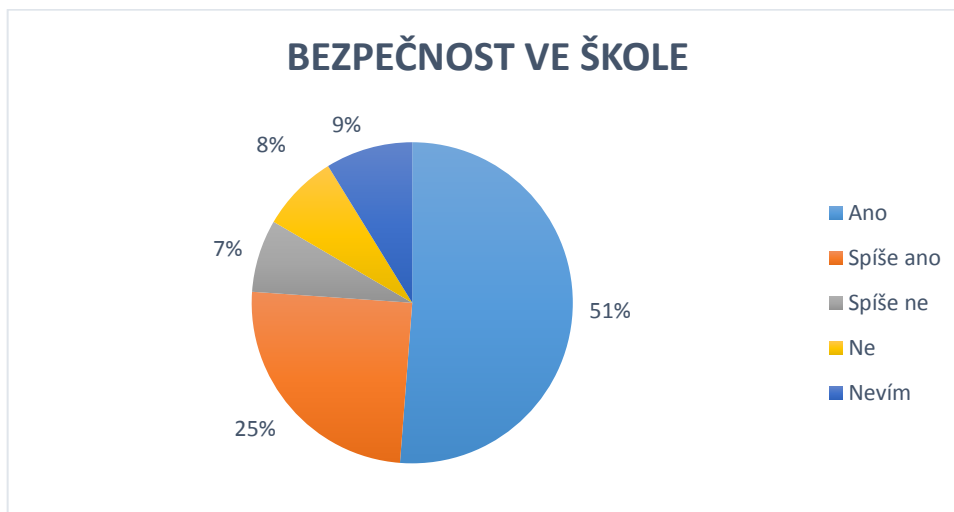
(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Na otázku, na koho by se žáci obrátili, kdyby se stali obětí šikany, odpovědělo 113 respondentů (55%), což je více než polovina, že by se obrátilo na rodiče. 44 respondentů (22%) by se obrátilo na učitele, 21 respondentů (10%) by si skutečnost, že se stali obětí šikany, nechali pro sebe, 15 respondentů (7%) zvolilo možnost jiné, do které nejčastěji uváděli, že kdyby se stali obětí šikany tak by se obrátili na kamarády. 9 respondentů (4%) uvedlo, že by se obrátili na policii a pouze 3 respondenti (2%) na linku bezpečí.

5.6 Výskyt šikany v okolí žáků

Otázka: Cítíš se ve škole bezpečně?

Graf 18: Bezpečnost ve škole



(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Na otázku, zda se žáci cítí ve škole bezpečně, odpovědělo 105 respondentů (51%) ano. Spíše ano zvolilo 51 respondentů (25%), 18 respondentů (9%) uvedlo, že neví, zda se ve škole cítí bezpečně, 16 respondentů (8%) uvedlo, že se ve škole bezpečně necítí a 15 respondentů (7%) odpovědělo spíše ne, tedy že se ve škole spíše bezpečně necítí.

Otázka: Vyskytuje se podle Tebe šikana ve Vaší škole?

Graf 19: Výskyt šikany ve škole

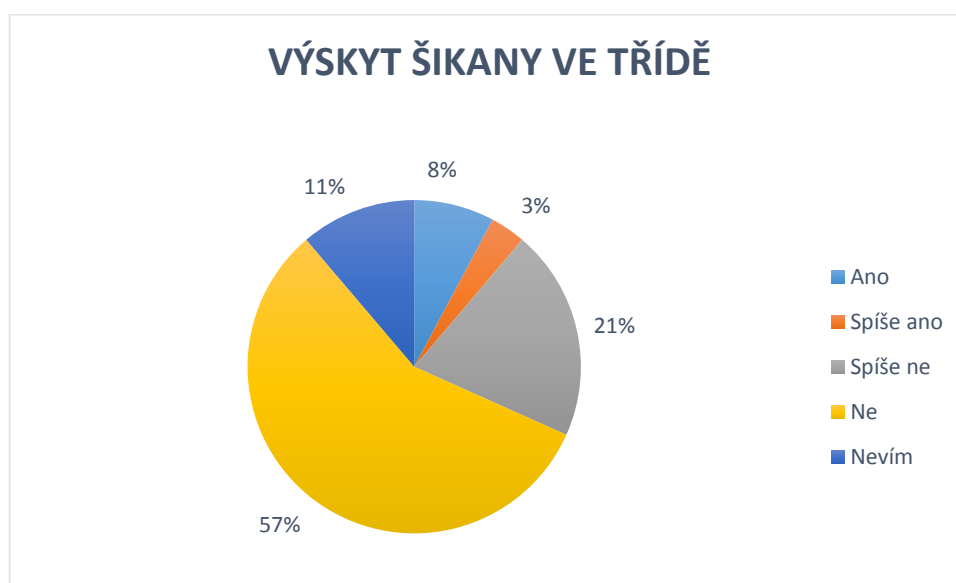


(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Otázka zjišťovala, zda se podle žáků vyskytuje šikana v jejich škole, nejvíce respondentů 57 (28%), uvádí, že neví, zda se šikana u nich ve škole vyskytuje, 49 respondentů (24%) zvolilo možnost, že se šikana ve škole spíše nevyskytuje, naopak podle 39 respondentů (19%) se šikana ve škole vyskytuje. 33 respondentů (16%) uvedlo, že se šikana ve škole, jež navštěvují, spíše vyskytuje a 27 respondentů (13%) odpovědělo, že se podle nich šikana ve škole nevyskytuje.

Otázka: Vyskytuje se podle Tebe šikana ve Vaší třídě?

Graf 20: Výskyt šikany ve třídě



(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Poslední otázka se zaměřovala na to, zda se podle žáků vyskytuje šikana v jejich třídě. Největší počet respondentů 117 (57%) uvedl, že se šikana v jejich třídě nevyskytuje. 42 respondentů (21%) volilo možnost spíše ne a 23 respondentů (11%) uvádělo možnost nevím. Pouze 16 respondentů (8%) uvádí, že se šikana u nich ve třídě vyskytuje a 7 respondentů (3%) zvolilo možnost spíše ano, tedy, že se podle nich šikana v jejich třídě spíše vyskytuje.

6 SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ A DISKUZE

Následující kapitola shrnuje zjištěná data a odpovídá na stanovené dílčí výzkumné cíle. Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit výskyt šikany a informovanost o ní u žáků II. stupně základních škol. Výzkum byl realizován pomocí dotazníkového šetření a zúčastnilo se ho celkem 205 respondentů.

Prvním dílčím cílem bylo zjistit u žáků míru informovanosti o problematice šikany, kyberšikany a jejich projevech. Z výzkumu vyplynulo, že žáci nejčastěji získávají informace o šikaně od učitelů, nebo z internetu, s tím souvisí i to, že 126 žáků (61%) zná internetové stránky zabývající se šikanou, avšak nikdy tyto stránky nenavštívili, 4 žáci (2%) stránky zabývající se problematikou šikany navštívili pouze jednou. Z výsledků dále vyplývá, že se šikana podle žáků nejčastěji vyskytuje právě na internetu a ve třídě, Martínek (2015, s. 157 – 158), ve své publikaci zmiňuje typická místa výskytu šikany, kde na prvním místě uvádí třídu, poté toalety a tělocvičnu. Za nejčastější projev šikany žáci považují fyzické napadení a jako druhou nejčastější možnost žáci volili vyhrožování, zde můžeme výsledky našeho výzkumu porovnat s pilotním projektem Minimalizace šikany na školách, který byl realizován v roce 2005 – 2007, výsledky z projektu naopak představují jako nejčastější projevy šikany posmívání, pomlouvání a nadávky, z čehož nám vyplývá, že v současnosti se vnímání šikany posunulo směrem k fyzickému násilí. Dále jsme v našem výzkumu zmínili i kyberšikanu jelikož s šikanou velmi úzce souvisí, za její projevy žáci nejčastěji považují výhrušné zprávy a zneužití osobních údajů.

Druhý dílčí cíl se zaměřoval na osobní zkušenost žáků se šikanou, z výsledků vyplynulo, že 45 žáků (22%) se stalo obětí šikany, což je z celkového počtu respondentů téměř jedna čtvrtina, 13 žáků (6%) dokonce uvedlo, že se stalo obětí šikany opakovaně. Nejčastěji jsou žáci šikanováni formou urážek a posmívání, nejméně žáci uváděli zkušenost se šikanou ve formě fyzického napadení. Výsledky celonárodního výzkumu výskytu šikanování na základních školách z roku 2001 ukazují, že je v České republice šikanováno přibližně 41% žáků (Kolář, 2011, s. 23). Vágnerová a kol. (2009, s. 11 – 12) uvádí, že mnozí lidé si pod pojmem šikana představují pouze formy fyzického násilí, a právě proto jsou často zesměšňování, nadávky či pomluvy zpočátku velmi podceňovány. Z výsledků našeho výzkumu vyplývá, že při osobní zkušenosti žáků se šikanou převažuje forma psychického násilí nad fyzickým.

Třetím dílčím cílem bylo zjistit, zda se žáci sami aktivně na šikaně podíleli. Z výzkumu vyplynulo, že 7 žáků (3%) se samo aktivně na šikaně podílelo a 10 žáků (5%) zvolilo možnost spíše ano, tedy že se aktivně na šikaně spíše podíleli. Jak jsme již uvedli v teoretické části naší práce, autoři se shodují na tom, že jedincovo chování bezpodmínečně ovlivňuje to, jak vyrůstá. Dle Bendla (2003, s. 43) se agresorem nejčastěji stává jedinec, který pochází z rodin, kde se rodiče dopouštějí fyzického nebo citového násilí. Vágnerová a kol. (2009, s. 64) uvádí, že na tom, zda se u dítěte projeví násilnické a útočné chování, mají velký vliv výchovné postupy, které rodiče uplatňují a prostředí, ve kterém děti vyrůstají.

Čtvrtým dílčím výzkumným cílem bylo zjistit, jak se škola podílí na informovanosti žáků o problematice šikany. Z výsledků jsme zjistili, že 185 žáků (90%), se ve škole zúčastnilo besedy na téma šikana či násilí a více než polovina žáků absolvovanou besedu hodnotí za přínosnou. Můžeme tedy říct, že škola se podílí na informovanosti žáků prostřednictvím besed na danou problematiku.

Pátý dílčí cíl zjišťoval, jak by se žáci zachovali a na koho by se nejčastěji obrátili v případě výskytu šikany. Z výsledků vyplynulo, že nejvíce žáků 111 (54%) by v případě, že by jim někdo ubližoval, to na dotyčného jedince řekli, druhá nejčastější odpověď byla, že by to žáci agresorovi oplátili, za pozitivní můžeme považovat, že z celkového počtu žáků, by si skutečnost, že jim někdo ubližuje, nechalo pro sebe pouze 15 (7%). Následně by se žáci v případě výskytu šikany nejčastěji obrátili na rodiče a učitele, opět můžeme naše výsledky porovnat s pilotním projektem Minimalizace šikany na školách, zde se rodiče objevují také, avšak až na druhém místě, podle výsledků z projektu se žáci nejčastěji svěřují kamarádům a poté následuje odpověď rodičům.

Šestý dílčí cíl zjišťoval, zda se šikana vyskytuje v okolí žáků. Z výsledků výzkumu vyplývá, že podle 39 žáků (19%) se šikana vyskytuje ve škole, kterou navštěvují. Překvapivé bylo zjištění, že z celkového počtu žáků pouze 16 (8%) uvádí, že se šikana vyskytuje ve třídě, kterou navštěvují.

Z výsledků našeho výzkumu lze usoudit, že šikana je stále aktuálním problémem dnešní doby. Jejím výskytu nelze zcela zabránit, i když jsou žáci s tímto negativním jevem poměrně dobře obeznámeni.

6.1 Doporučení pro praxi

Na základě našeho výzkumu, který jsme realizovali, můžeme stanovit doporučení pro praxi.

Vzhledem k tomu, že jsme v našem výzkumu zjistili, že téměř jedna čtvrtina žáků má s šikanou osobní zkušenost, doporučujeme se více zaměřit na prevenci ze strany školy. Šikana nemusí být prezentována pouze formou besedy, učitelé by její problematiku mohli více zahrnout do jednotlivých předmětů, žáky zapojovat do společných aktivit a celkově budovat pozitivní třídní klima. V rámci prevence by také žákům mohly být prezentovány skutečné příběhy agresorů a obětí a žáci by případně navrhovali, co by dotyčné oběti poradili a jak by se v dané situaci zachovali, mohou se tak vcítit do role oběti a zamyslet se nad tím, co v dané situaci prožívá.

Z výsledků našeho výzkumu dále vyplývá, že šikana se vyskytuje jak ve škole, tak ve třídě žáků, proto je zde je důležitá i odbornost pedagogů, kteří musí bezpodmínečně vědět, jak při výskytu šikany postupovat, na základě toho doporučujeme odborné semináře a školení, kterých by se pedagogové měli pravidelně účastnit.

V neposlední řadě by se do boje proti šikaně měli zapojit také rodiče, kteří by tento negativní jev neměli podceňovat a při jeho výskytu by měli aktivně se školou spolupracovat.

ZÁVĚR

Jedna z mnoha věcí, které by se dle našeho názoru měly vyučovat ve školách – je rovnocennost. Žáci by měli chodit do školy rádi a ne se strachem, že jim bude ubližováno. Agresoři se většinou rozhodnou někoho šikanovat na základě toho, že je samotné něco trápí, nebo jim například ubližuje někdo z rodičů. Tyto pocity si poté filtrují na slabých jedincích, kteří se od nich samotných nějakým způsobem liší – např. dítě, jehož matka mu každý den volá do školy. Agresor se pak může vyskytovat v situaci, kdy danému spolužákovi závidí a neví, jak jinak podobné pocity řešit. Šikana je pro něj tedy jakousi obranou reakcí, kterou se chrání, aby jemu samému nebylo ublíženo. Informovanost žáků o této problematice je tedy dle našeho názoru velmi důležitá, jelikož dozví-li se mládež tyto informace včas, dokáže je v tomto věku dobře pochopit. Důležitou roli zde hrají také samotní kantoři, kteří by měli být schopni šikanu vypozorovat, včas jí zabránit a při jejím zanedbání co nejvíce zmírnit její „škody“.

V moderním světě plném nástrah je také velmi důležité, aby i samotní rodiče dbali na výchovu svých dětí a neztratili s nimi kvůli zaneprázdněnosti kontakt. Jelikož u dítěte, které své dětství prožije ve strachu a bolesti, je pak větší pravděpodobnost, že se ke svým potomkům bude chovat stejně, ne-li hůř.

Bakalářská práce se zabývala informovaností žáků II. stupně základních škol o problematice šikany a jejím výskytem. V Teoretické části práce jsme zmínili vývojové etapy osobnosti a více se zaměřili na starší školní věk a změny, které u jedinců v tomto období nastávají. Dále jsme si uvedli základní pojmy a definovali rozdíl mezi šikanou a pouhým škádlením. Popsali jsme si aktéry šikany, druhy a projevy, či vývojová stadia, která jsou pro práci s šikanou důležitá. Zaměřili jsme se také na varovné signály, které na šikanu mohou upozornit a zmínili jsme kyberšikanu, která s běžnou šikanou souvisí. V poslední kapitole teoretické části jsme se zaměřili na prevenci, kterou bychom rozhodně neměli podceňovat.

Praktická část práce byla zaměřena na kvantitativní výzkum, který probíhal formou dotazníkového šetření. Hlavním cílem praktické části bylo zjistit výskyt šikany a informovanost o ní u žáků II. stupně základních škol. Konkrétně jsme se v práci zaměřili na žáky osmých a devátých tříd. Celkově lze z našeho výzkumu usoudit, že šikana je stále aktuálním tématem, z našich výsledků vyplývá, že žáci jsou o problematice šikany poměrně dobře informovaní, znají její projevy či internetové stránky zabývající se šikanou a škola se na informovanosti podílí prostřednictvím besed. Dále při výskytu šikany ví, na koho se mají obrátit, což je důležité jelikož nám z výzkumu vyplynulo, že šikana se v okolí žáků neustále vyskytuje.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-08-9.
2. BENDL, Stanislav. *Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství*. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-432-2.
3. ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi: kázeňské strategie, zásady odměňování a trestání, hodnocení a klasifikace, podpora a motivace žáků*. 2., přeprac. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4639-5.
4. ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7.
5. FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2.
6. GRECMANOVÁ, Helena. *Klima školy*. Olomouc: Hanex, 2008. Edukace (Hanex). ISBN 978-80-7409-010-3.
7. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.
8. KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.
9. KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.
10. KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 80-7178-945-3.
11. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
12. MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6.
13. MATĚJČEK, Zdeněk. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1056-6.

14. NADACE O2. *Minimalizace šikany: shrnutí pilotního projektu: 2005-2007 : [informační a propagační brožurka]*. Kladno: Aisis, 2008. ISBN 978-80-904071-2-1.
15. PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN isbn80-7178-772-8.
16. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: [vývojová psychologie] : přepracované vydání*. 3. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0772-6.
17. ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.
18. VAŠUTOVÁ, Maria. *Děti se specifickými vývojovými poruchami učení a chování a násilí ve školním prostředí*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-525-6.
19. VAŠUTOVÁ, Maria. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-858-5.
20. VAŠUTOVÁ, Maria. *Základy biodromální psychologie*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7368-934-6.
21. VÁGNEROVÁ, Kateřina a Markéta BAJEROVÁ. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7.
22. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

Internetové zdroje

23. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže In: msmt.cz [online]. Praha: MŠMT: ©2013-2018 [cit. 13. 2. 2018]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/38988/>.
24. NNTB. O projektu In: nntb.cz [online] ©2018 [cit. 29. 3. 2018]. Dostupné z: <https://www.nntb.cz/o-projektu/>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Apod. A podobně

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Např. Například

NNTB Nenech to být

s. Strana

Tzv. Takzvaný

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Projevy šikany	38
Graf 2: Informace o šikaně	39
Graf 3: Nebezpečnost šikany	40
Graf 4: Výskyt šikany	40
Graf 5: Zkušenost kamaráda se šikanou	41
Graf 6: Projevy kyberšikany	42
Graf 7: Nebezpečnost kyberšikany	42
Graf 8: Internetové stránky zabývající se šikanou	43
Graf 9: Projekt "NENECH TO BÝT"	44
Graf 10: Oběti šikany	44
Graf 11: Forma šikany	45
Graf 12: Zkušenost s kyberšikanou	46
Graf 13: Aktivní podílení na šikaně	46
Graf 14: Beseda ve škole	47
Graf 15: Přínos besedy	48
Graf 16: Chování žáků	48
Graf 17: Nejčastěji vyhledávaná osoba	49
Graf 18: Bezpečnost ve škole	50
Graf 19: Výskyt šikany ve škole	50
Graf 20: Výskyt šikany ve třídě	51

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Druhy a projevy šikany.....	20
Tabulka 2: Pohlaví.....	67
Tabulka 3: Třída.....	67
Tabulka 4: Který z projevů považuješ za šikanu?	67
Tabulka 5: Odkud získáváš informace o šikaně?.....	68
Tabulka 6: Považuješ šikanu za nebezpečnou?	68
Tabulka 7: Kde podle Tebe nejčastěji k šikaně dochází?	68
Tabulka 8: Stal/a ses někdy obětí šikany?	69
Tabulka 9: Pokud ano v jaké formě?	69
Tabulka 10: Setkal/a ses někdy s tím, že někdo ubližoval tvému kamarádovi?.....	70
Tabulka 11: Jak by ses zachoval/a kdyby Ti někdo ubližoval?	70
Tabulka 12: Podílel/a ses ty sám/sama aktivně na šikaně druhých?.....	70
Tabulka 13: Který z projevů považuješ za kyberšikanu?	71
Tabulka 14: Setkal/a ses někdy s kyberšikanou?.....	71
Tabulka 15: Je podle Tebe kyberšikana nebezpečnější než běžná šikana?	71
Tabulka 16: Měli jste někdy ve škole besedu na téma šikana/násilí?.....	72
Tabulka 17: Byla pro Tebe beseda přínosná?	72
Tabulka 18: Cítíš se ve škole bezpečně?	72
Tabulka 19: Vyskytuje se podle Tebe šikana ve Vaší škole?	73
Tabulka 20: Vyskytuje se podle Tebe šikana ve Vaší třídě?	73
Tabulka 21: Na koho by ses obrátil/a kdyby ses stal/a obětí šikany?.....	73
Tabulka 22: Znáš internetové stránky zabývající se šikanou?.....	74

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI Anonymní dotazník

Příloha PII Tabulky

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Milí žáci,

moje jméno je Kateřina Chrástková a jsem studentka třetího ročníku sociální pedagogiky na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Chtěla bych Vás poprosit o vyplnění krátkého dotazníku, který se týká informovanosti o problematice šikany a je součástí mé bakalářské práce.

Dotazník je **ANONYMNÍ**, proto se prosím nikde nepodepisujte, dále bych Vás také chtěla poprosit, abyste na všechny otázky odpovídali pravdivě. U jednotlivých otázek zakroužkujte vždy jednu odpověď nebo se rozepište, pokud u otázky není uvedeno jinak.

Děkuji za Váš čas a spolupráci.

Co je to šikana?

„Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně, týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.“ (Kolář, 2005, s. 27)

1. Jsi:

- a) Chlapec
- b) Dívka

2. Do které třídy chodíš?

- a) 8. třída
- b) 9. třída

3. Který z projevů považuješ za šikanu? (Můžeš zatrhnout více možností)

- a) Posmívání
- b) Pomlouvání
- c) Nadávání
- d) Vyhrožování
- e) Braní osobních věcí
- f) Ignorování
- g) Fyzické napadení
- h) Jiné (uved')

4. Odkud získáváš informace o šikaně?

- a) Od rodičů
- b) Od učitelů
- c) Od kamarádů
- d) Z televize
- e) Z internetu

f) Jiné (uved')

5. Považuješ šikanu za nebezpečnou?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Ne
- e) Nevím

6. Kde podle Tebe nejčastěji k šikaně dochází?

- a) Ve třídě
- b) Na záchodě
- c) Na chodbě
- d) V šatně
- e) V jídelně
- f) Při cestě ze školy a do školy
- g) Na internetu
- h) Jiné (uved')

7. Stal/a ses někdy obětí šikany? (Pokud ne pokračuj na otázku číslo 9)

- a) Ano pouze jednou
- b) Ano opakovaně
- c) Ne

8. Pokud ano v jaké formě?

- a) Urážky
- b) Posmívání
- c) Braní osobních věcí
- d) Online teror
- e) Jiné (uved')

9. Setkal/a ses někdy s tím, že někdo ubližoval tvému kamarádovi/kamarádce?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

10. Jak by ses zachoval/a, kdyby Ti někdo ubližoval?

- a) Oplatil bych mu to
- b) Řekl bych to na něj
- c) Nechal bych si to pro sebe

d) Jiné (uved')

11. Podílel/a ses ty sám/sama aktivně na šikaně druhých?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Ne
- e) Nevím

12. Který z projevů považuješ za kyberšikanu? (Můžeš zatrhnout více možností)

- a) Zneužití osobních údajů
- b) Urážlivé e-maily
- c) Výhružné zprávy
- d) Výhružné telefonáty
- e) Úmyslné zaslání viru
- f) Jiné (uved')

13. Setkal/a ses se někdy s kyberšikanou?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

14. Je podle Tebe kyberšikana nebezpečnější než běžná šikana?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Obě jsou stejně nebezpečné
- d) Nedovedu posoudit

15. Měli jste někdy ve škole besedu na téma šikana/násilí? (Pokud odpovíš ne/nevím pokračuj na otázku číslo 17)

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

16. Byla pro Tebe beseda přínosná?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Ne
- e) Nevím

17. Cítíš se ve škole bezpečně?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Ne
- e) Nevím

18. Vyskytuje se podle Tebe šikana na Vaší škole?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Ne
- e) Nevím

19. Vyskytuje se podle Tebe šikana ve Vaší třídě?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Ne
- e) Nevím

20. Na koho by ses obrátil/a, kdyby ses stal/a obětí šikany?

- a) Na rodiče
- b) Na učitele
- c) Na linku bezpečí
- d) Na policii
- e) Nechal bych si to pro sebe
- f) Jiné (uveď)

21. Znáš internetové stránky zabývající se šikanou (např. www.minimalizacesikany.cz, www.zastavsikanu.cz, www.linkabezpeci.cz)

- a) Zním, ale nikdy jsem je nenavštívil
- b) Zním a navštívil jsem je pouze jednou
- c) Zním a navštěvuji je pravidelně
- d) Nikdy jsem o takových stránkách neslyšel

22. Slyšel/a jsi o projektu “Nenech to být“ podporovaným Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy?

- a) Ano

b) Ne

PŘÍLOHA PII: TABULKY

Tabulka 2: Pohlaví

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Chlapec	107	52
Dívka	98	48
Celkem	205	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Tabulka 3: Třída

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
8. třída	108	53
9. třída	97	47
Celkem	205	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Tabulka 4: Který z projevů považuješ za šikanu?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Posmívání	86	13
Pomlouvání	34	5
Nadávání	84	12
Vyhrožování	164	25
Braní osobních věcí	104	16
Ignorování	5	1
Fyzické napadení	189	28
Jiné	0	0
Celkem	666	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Tabulka 5: Odkud získáváš informace o šikaně?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Od rodičů	29	11
Od učitelů	110	44
Od kamarádů	21	8
Z televize	29	12
Z internetu	60	24
Jiné	2	1
Celkem	251	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Tabulka 6: Považuješ šikanu za nebezpečnou?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano	138	67
Spíše ano	58	28
Spíše ne	3	2
Ne	0	0
Nevím	6	3
Celkem	205	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Tabulka 7: Kde podle Tebe nejčastěji k šikaně dochází?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ve třídě	71	28
Na záchodě	37	15
Na chodbě	4	2

V šatně	12	5
V jídelně	3	1
Při cestě ze školy a do školy	53	21
Na internetu	72	28
Jiné	0	0
Celkem	252	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Tabulka 8: Stal/a ses někdy obětí šikany?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano pouze jednou	45	22
Ano opakovaně	13	6
Ne	147	72
Celkem	205	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Tabulka 9: Pokud ano v jaké formě?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Urážky	31	42
Posmívání	22	29
Braní osobních věcí	10	13
Online teror	7	9
Jiné	5	7
Celkem	75	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Tabulka 10: Setkal/a ses někdy s tím, že někdo ubližoval tvému kamarádovi?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano	93	45
Ne	83	41
Nevím	29	14
Celkem	205	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Tabulka 11: Jak by ses zachoval/a kdyby Ti někdo ubližoval?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Oplatil bych mu to	78	38
Řekl bych to na něj	111	54
Nechal bych si to pro sebe	15	7
Jiné	1	1
Celkem	205	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Tabulka 12: Podílel/a ses ty sám/sama aktivně na šikaně druhých?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano	7	3
Spíše ano	10	5
Spíše ne	35	17
Ne	147	72
Nevím	6	3
Celkem	205	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Tabulka 13: Který z projevů považuješ za kyberšikanu?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Zneužití osobních údajů	131	24
Urážlivé e - maily	91	16
Výhružné zprávy	172	31
Výhružné telefonáty	120	22
Úmyslné zaslání viru	39	7
Jiné	0	0
Celkem	553	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Tabulka 14: Setkal/a ses někdy s kyberšikanou?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano	29	14
Ne	158	77
Nevím	18	9
Celkem	205	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Tabulka 15: Je podle Tebe kyberšikana nebezpečnější než běžná šikana?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano	38	18
Ne	45	22
Obě jsou stejně nebezpečné	79	39
Nedovedu posoudit	43	21
Celkem	205	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Tabulka 16: Měli jste někdy ve škole besedu na téma šikana/násilí?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano	185	90
Ne	2	1
Nevím	18	9
Celkem	205	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Tabulka 17: Byla pro Tebe beseda přínosná?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano	64	34
Spíše ano	65	35
Spíše ne	27	15
Ne	13	7
Nevím	16	9
Celkem	185	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Tabulka 18: Cítíš se ve škole bezpečně?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano	105	51
Spíše ano	51	25
Spíše ne	15	7
Ne	16	8
Nevím	18	9
Celkem	205	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Tabulka 19: Vyskytuje se podle Tebe šikana ve Vaší škole?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano	39	19
Spíše ano	33	16
Spíše ne	49	24
Ne	27	13
Nevím	57	28
Celkem	205	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Tabulka 20: Vyskytuje se podle Tebe šikana ve Vaší třídě?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano	16	8
Spíše ano	7	3
Spíše ne	42	21
Ne	117	57
Nevím	23	11
Celkem	205	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Tabulka 21: Na koho by ses obrátil/a kdyby ses stal/a obětí šikany?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Na rodiče	113	55
Na učitele	44	22
Na linku bezpečí	3	2
Na policii	9	4
Nechal bych si to pro sebe	21	10

Jiné	15	7
Celkem	205	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Tabulka 22: Znáš internetové stránky zabývající se šikanou?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Znám, ale nikdy jsem je nenavštívil	126	61
Znám a navštívil jsem je pouze jednou	4	2
Znám a navštěvuji je pravidelně	0	0
Nikdy jsem o takových stránkách neslyšel	75	37
Celkem	205	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)

Slyšel/a jsi o projektu “Nenech to být“ podporovaným Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Ano	36	18
Ne	169	82
Celkem	205	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2018)